

SELVITYSTYÖ LIITTYEN RUOKA2030 -selontekoon

Ilkka Mäkelä
30.6.2017

Ilkka Mäkelä
ikkak.makela@gmail.com

Yhteenveto

Tämän selvitystyön taustalla ovat valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta ”Ruoka2030 – Suomi ruokaa meille ja maailmalle” sekä valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan tekemä julkaisu ”Suomalaisen elintarvikeketjun menestyksen avaintekijät”. Nämä molemmat ovat aika uusia julkaistuja selvityksiä, joten ne kuvaavat hyvin ja kattavasti koko elintarvikeketjun nykytilannetta. Kummatkin edellä mainitut selvitykset ovat erittäin hyviä ja sisältävät paljon päätelmiä, ehdotuksia ja toimenpiteitä. Tämän selvitystyön päätelmät ja toimenpide-ehdotukset tukevat ja vahvistavat asianomaisia julkaisujen tuloksia, ehdotuksia ja päätelmiä.

Selvitystyön tarkoitus ei ollut tehdä uutta vastaavan tyyppistä selvitystä, vaan hyödyntää edellisten selvitysten tuloksia ja selvittää ruokaketjun toimijoilta, mitä pitäisi tehdä ja mihin pitäisi panostaa, jotta koko ruokaketjun kilpailukykyä voitaisiin parantaa lyhyellä aikataululla vielä tämän hallituskauden aikana.

Selvitystyön tärkeimmät havainnot ja toimenpide-ehdotukset liittyvät vientiin, alkutuotannon kannattavuuteen ja tulevaisuuteen sekä osaamisen kehittämiseen.

Panostamalla suomalaisen elintarvikkeiden vientiin pystymme helpottamaan koko ruokaketjumme arvonlisän tuottoa, kilpailukykyä ja kannattavuutta. Samalla parannamme kilpailukykyä Suomeen tuontiakin vastaan. Tämä on kuitenkin melkoinen haaste sekä vaatii hyvää ja pitkäjänteistä yhteistyötä ruokaketjun eri osajilta.

Suomalainen alkutuotanto on murroksessa ja aktiivisten tilojen määrä tulee edelleen oleellisesti vähenemään. Tämä on myös huomioitava, kun mietitään tulevaisuuden panostuksia ruokaketjuumme ja alkutuotantoon.

Lopuksi halua kiittää ministereitä KimmoTiilikainen ja Jari Leppä hyvästä yhteistyöstä. Erityisesti haluan kiittää maa- ja metsätalousministeriön edustajia Minna Huttusta ja Petri Koskelaa erittäin hyvästä, hyvin toimineesta ja idearikkaasta yhteistyöstä sekä Tuire Jansson-Patiñoa tehokkaista aika- ja tapaamisjärjestelyistä.

30.6.2017 Ilkka Mäkelä

Sisälllys

1 Taustaa selvitystyölle	3
1.1 Julkaisu: Suomalaisen elintarvikeketjun menestyksen avaintekijät.....	3
1.1.1 Alkutuotanto	3
1.1.2 Teollisuus.....	4
1.1.3 Kauppa.....	5
1.1.4 Vienti	6
1.1.5 Säädöt ja normit	7
1.1.6 Osaaminen ja koulutus	8
2 Selvitystyön tavoite	9
2.1 Selvitystehtävän toimeksiantotiedote	9
3 Selvitystyön eteneminen.....	10
4 Yhteenvetoa haastattelujen tuloksista.....	11
4.1 Toimenpide-ehdotusten yhteenveto	11
4.2 Haastattelujen yhteenvetoa ja näkemyksiä	11
4.2.1 Vienti	12
4.2.2 Kauppa, ruokapalvelut	12
4.2.3 Teollisuus.....	12
4.2.4 Alkutuotanto	13
4.2.5 Koulutus, osaaminen	14
4.2.6 Normisto.....	14
4.2.7 Muuta	14
4.2.8 Muita haastatteluissa esille tulleita asioita liittyen kilpailukykyyn, jalostusarvon nostoon ja kannattavuuteen	15
5 Toimenpide-ehdotukset ja suositukset.....	19
5.1 Voimakas panostus vientiin.....	19
5.2 Alkutuotannon kannattavuus ja jatkuvuus	21
5.3 Ruokaketjun arvostus, osaaminen ja koulutus.....	22
5.3.1 Ruokaketjun arvostus.....	22
5.3.2 Osaaminen ja koulutus.....	22
5.4. Ruokahävikki.....	22
5.5 Kalan kasvatusta, jalostusta ja vesiviljely.....	23
5.6 Nykyistä laajempi ja parempi kuluttajatietovaranto.....	23
5.7 Pienten kauppojen ahdinko ja lopetusuhat haja-asutusalueilla	23
5.8 Ruoka- ja elämysmatkailu Suomeen	24
Liitteet	25
Liite 1: Julkaisu: RUOKA2030.....	25
Liite 2: Haastattelujen taustamateriaali.....	28

1 Taustaa selvitystyölle

Elintarvikeketju on erittäin merkittävä osa koko kansantalouttamme. Ala työllistää yhteensä noin 340 000 henkeä, joka vastaa 13 prosenttia koko maan työllisistä. Arvonlisäystä ala tuottaa runsaat 15 miljardia euroa, ja tämä on 9 prosenttia koko maan arvonlisäyksestä. Ruoka-alan verot ovat 9,5 miljardia euroa, joka tarkoittaa 10 prosentin osuutta kaikista veroista ja veroluonteisista maksuista. Alan välittömät investoinnit ovat noin 2,3 miljardia euroa vuodessa. Näin ollen ruokaketjun kehittäminen kaikilta osin on erittäin tärkeää koko kansantalouttamme ajatellen.

Tämän selvityksen taustana ovat ”Suomalaisen elintarvikeketjun menestyksen avaintekijät” ja ”Ruoka 2030” -julkaisut. Tässä alussa on tekemiäni omavaltaisia lainauksia kummastakin julkaisusta pohjaksi tälle selvitystyölle.

1.1 Julkaisu: Suomalaisen elintarvikeketjun menestyksen avaintekijät

Alla on lainauksia asianomaisen raportin yhteenvedosta, tuloksista ja johtopäätöksistä, jotka ovat olleet osaltaan tämän selvitystyön haastattelujen taustalla. <http://vnk.fi/julkaisu?pubid=16501>

1.1.1 Alkutuotanto

Kustannuskilpailukyvyn kannalta suomalaisen alkutuotannon tilanne on erittäin heikko.

Ennusteiden mukaan alkutuotannon kannattavuus tulee vielä nykyisestä tasostaankin laskemaan alimmalle tasolle sitten Suomen EU-jäsenyyden alkamisen.

Tällä hetkellä alkutuotannossa toimivat tilalliset eivät saa työstään laskennallisesti kohtuullista korvausta.

Myöskään toimintaan sijoitetulle pääomalle ei saada markkinatasoista tuottoa. Tuottavuus sen sijaan on viime vuosina kasvanut. Se ei kuitenkaan ole auttanut parantamaan kannattavuutta, koska hyödyt ovat siirtyneet alhaisempien hintojen muodossa teollisuudelle ja kaupalle elintarvikeketjussa eteenpäin.

Yhä heikentyvän kannattavuuden luoma uhka on, että investoinnit alkutuotannon tuottavuuden kehittämiseen vähenevät entisestään.

Yksi vaihtoehto kannattavuuden parantamiselle olisikin tilakohtaisten volyyymien selkeä kasvattaminen; suuret volyymit korvaisivat pienet katteet.

Kysynnän ollessa ainakin keskipitkällä aikavälillä vakio, vaatisi volyyymien kasvattaminen tilojen koon kasvattamista tilalukumäärän kustannuksella. Käytännössä tämä tarkoittaisi voimakasta rakennemuutosta alkutuotannossa. Muutos on ollut jo vuosikymmeniä tosiasiassa, ja se on hyväksyttävä myös jatkossa.

Tilarakennekehitystä kohti suurempia tilakokoja tulisi kannustaa jatkossakin.

Suomen alkutuotannon tilarakenne on verrokkimaista pirstoutunein mm. viljatilojen ja maitotilojen osalta. Hajanaisesta tilarakenteesta johtuen kasviviljelytilojen koneiden käyttöaste on matala, ja kiinteät kustannukset ovat korkeat. Tilusrakenteen hajanaisuus vähentää tehokkuutta.

Ahdinkoa lisää se, että osa maataloustuista tihkuu elintarvikeketjun kolmansille osapuolille. Useat tekijät jarruttavat tilarakenteen keskittymistä. Näitä ovat muun muassa peltomaan vähäinen saatavuus, korkeat vuokrat, säädökset ja nykyinen markkinatilanne.

Kotieläintilojen viljelijöiden jaksaminen paranee, kun tilat kasvavat riittävän isoksi työllistämään ulkopuolisen työntekijän. Samalla vaatimukset kasvavat viljelijää kohtaan; viljelijästä tulee työnantaja ja yritysjohtaja.

Koulutuksen pitää tukea tilojen kasvua antamalla eväitä mm. yrityksen johtamiseen ja panostamalla kokemuksen kartoittamiseen harjoitteluilla.

Lisäksi alkutuotannossakin tarvitaan asennemuutosta: lisää yrittäjyyttä, osaamista, riskinottokykyä ja -halua sekä halua ja kykyä kasvaa.

Osuuskuntiensa kautta maatilat osallistuvat vertikaaliseen integraatioon, ne omistavat jalostuskapasiteettia tai hoitavat tuotantopanosten hankintaa tai tuotteiden myyntiä.

Lähiruoka on mahdollisuus kasvaa etenkin pienille elintarviketuottajille. Kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen, malliin liittyvän osaamisen puuttuminen ja kehittymättömät jakelukanavat on tunnustettu lähiruokan kasvun pahimmiksi esteiksi. Se on kuitenkin trendinä kasvussa ja osa hallituksen kärkihankkeita.

Luomulla on Suomessa myyntiosuuksilla (1,7 %) mitattuna heikoin arvostus vertailumaiden kesken. Tanska johtaa EU-maita 7,6 prosentilla. Taustalla on valtion luomutuki ja luomuun liittyvät hankintaohjelmat, sekä kysynnän rakenne. Luomun suurin kasvun este on korkeat tuotantohinnat.

1.1.2 Teollisuus

Elintarviketeollisuuden osalta tilanne näyttää paremmalta. Sen kustannuskilpailukyky on ainakin vielä kohtalaisen hyvä vertailumaihin verrattuna.

Kannattavuuden ajureina toimivat puolestaan alhaiset raaka-aine- ja työvoimakustannukset sekä hyvä markkinoilta saatu hinta.

Yksi keskeisimmistä johtopäätöksistä on, ettei tuottavuuden kasvattamista tulisi hakea pelkästään ”tehostamalla”. Vyötä ei pidä kiristää, kunnes teollisuus on näännyttänyt itsensä hengiltä.

Näin käy, jos kannattavuus on ainoa tavoite eikä markkinoiden kasvattamiseen panosteta samalla vakavuudella. Pitkällä aikavälillä tuottavuutta tulee sen sijaan nostaa kasvamalla, jolloin korkeampi volyyymi korvaa pienemmän kateprosentin. Tällöin myös kokonaistuottavuus kasvaa, kun kiinteät kustannukset kohdistuvat suurempaan tuotantovolyyymiin.

Suomalainen elintarviketeollisuus on vertailumaiden keskittynein usealla toimialalla. Suomalaiset yritykset, myös suuret, ovat kansainvälisessä vertailussa kuitenkin pieniä. Tästä syystä korkea keskittymisaste ei ole välttämättä vain huono asia kilpailukyvyn kannalta.

Suhteellisen hyvä kannattavuus on erinomainen pohja kasvustrategioiden resursoinnissa. Kotimaisilla markkinoilla kasvu on kuitenkin hyvin haastavaa. Kotimarkkinat ovat erittäin kypsät, eikä osuuksia saa kasvatettua kuin muilta valtaamalla.

Jatkuva tuotekehitys on lisäarvon synnyttämisen kannalta ehdotonta. Se on ainoa tapa teollisuudelle ylläpitää neuvotteluvoimaa kauppaan nähden. Ilman tuoteinnovaatioita tuottaja joutuu tyytymään generisestä bulkkituotteesta saataviin katteisiin ja on altis kovemmalle hintakilpailulle.

Alaa leimaa edelleen myös asenne, jonka mukaan turvalliset kotimarkkinat olisivat riittävät ylläpitämään alan kilpailukykyä. Vientimarkkinoita on pidetty lähinnä ylipaineenttiilinä ylituotantotilanteissa.

Venäjän markkinoiden sulkeuduttua ja maailmanmarkkinahintojen sukellettua teollisuus on kuitenkin heräämässä vahvan kansainvälisen kilpailun läsnäoloon myös kotimarkkinoilla.

On korkea aika suunnata katseet viennin kehittämiseen ainoana varteenotettavana kasvupolkuna. Suomalaisen ”lintukodon” harhakuva on rikottava pikimmiten, sillä elintarvikekaupan kautta suomalaisia tuottavimmat ulkomaiset kilpailijat ovat jo nyt alkaneet vaikuttaa suomalaisiin kuluttajiin ja uhata kotimaisten tuottajien markkinaosuuksia kaupan hyllyissä.

Suomen vienti kalpenee kuitenkin vertailumaihin verrattuna. Vienti on ollut pitkään lähinnä pakollinen ylipaineenttiili kotimaiselle ylituotannolle, kun kotimaan markkina on toiminut riittävänä liiketoiminta-alustana.

Kehitys logistiikan saralla on digitaalisen murroksen myötä yhtä radikaalia kuin muillakin toimialoilla. Teollisuudelle tämä saattaa avata täysin uusia markkinakanavia samalla, kun kauppa joutuu jo nyt pohtimaan, mitä muutos tarkoittaa pääomaintensiiviselle myymäläverkostolle.

1.1.3 Kauppa

Yksittäisten toimijoiden erittäin vahvat markkina-asetat antavat jatkossakin suojaa ympäristömuutoksilta, kuten ulkomaisilta kilpailijoilta. Näihin on kuitenkin alettava teollisuuden lailla valmistautua jo hyvissä ajoin.

Kasvukilpailun osalta koko elintarvikeketjun keskeisin haaste on sen globalisaation kehityksestä miltei piittaamaton kotimarkkinakeskeisyys. Nyt kun ulkomainen kilpailu uhkaa tähän asti turvallisia sisämarkkinoita, tulee koko ketjun muuttaa asennettaan radikaalisti.

Elintarviketeollisuuden ja -kaupan suurimpana haasteena on kuitenkin työn vertailumaita heikompi tuottavuus. Teollisuudessa syynä on suhteellisesti korkeampi työntensiivisyys. Kaupan osalta sen sijaan tarvitaan syvällisempää tutkimusta syiden selvittämiseksi.

Aukioloaikojen vapautus on tuonut lieveilmiöitä mukanaan. Se ei ole synnyttänyt lisämyyntiä. Sen sijaan se on siirtänyt myyntiä pienistä kaupoista suuriin kauppoihin. Yhdistettynä jäykkiin työehtosopimuksiin ja niihin liittyviin palkkalisäehtoihin pienet kaupat ovat joutuneet itse asiassa lyhentämään aukioloaikojaan. Vapautus on suhteessa aiottuihin tavoitteisiin tehoton, jos työehtoja ei virtaviivaisteta samalla

Myynnin siirtyminen suuriin kauppoihin saattaa myös kiihdyttää haja-asutusalueilla sijaitsevien kyläkauppojen vuosikymmeniä jatkunutta katoa entisestään.

Samoin kuin teollisuudessa on kaupan myynnin kasvattaminen kotimarkkinoilla marginaalista nollasummapieliä. Puhtaan markkinaosuustistelun sijasta tulisi kasvattaa ruoan arvostusta ja siten sen arvonnäköä. Tämä vaatii kaupan määrätietoista osallistumista yhteiskunnalliseen viestintään ruoan arvosta.

Ulkomaisten kilpailijoiden valloittaessa yhä isompia markkinaosuuksia, on kustannuskilpailukykyyn ylläpitämisen nimissä tunnistettava tähän liittyvät heikkoudet kuitenkin tarkemmin.

Suomessa ja Ruotsissa kotimaisuus on edelleen myyntivaltti.

1.1.4 Vienti

Teollisuudessa tarvitaan radikaali asennemuutos, jonka ajavana voimana tulee olla viennin edistäminen. Viennin kehittäminen on kuitenkin haastavaa, koska suomalaisesta elintarviketeollisuudesta puuttuvat vientiperinteet ja siksi myös siihen tarvittava osaaminen. Rekrytointi tapahtuu edelleen pääsääntöisesti alan sisältä, mikä ei lisää tuotetta perspektiiviä tai osaamista alalle. Vientiosaaminen pitäisikin lyhyellä aikavälillä rekrytoida alan ulkopuolelta; aloilta, joilla on vahva vientitausta.

Vain osaamista ristipölyttämällä päästään tässä vaiheessa nopeisiin tuloksiin. Alan vientikoulutuksen lisääminen on myös tarpeen, mutta tuottaa tuloksia viiveellä. Viennissä tulee keskittyä brändätyjen, korkean arvonlisän tuotteisiin ja palveluihin.

Raaka-aineilla ja välituotteilla ei luoda lisäarvoa. Tämä on erittäin haastava, mutta pakollinen tehtävä: brändien vientiin tarvitaan yhtä vahva paikallinen läsnäolo vientimarkkinoilla kuin kotimaan toiminnassakin.

Tarvitaan siis merkittäviä panostuksia vientimarkkinakohtaisten organisaatioiden ja verkostojen rakentamiseen. Vain näin saadaan luotua tarvittava uskottavuus ja pitkän aikavälin kohdemarkkinaymmärrys. Viennin kehittämisessä tulee ymmärtää, ettei suomalaisuus itsessään ole myyntiargumentti ulkomailla.

Sitä ei itsessään ymmärretä ja siksi ei arvosteta kotimaan ulkopuolella. Suomi-brändi tulisi purkaa sen yksittäisiin, arvoa lisääviin osatekijöihin, kuten turvallisuuteen, puhtauteen, terveellisyteen, lisäaineettomuuteen ja lääkkeettömyyteen. Näitä osatekijöitä arvostetaan yksittäisillä vientimarkkinoilla eri painotuksilla.

Brändejä luotaessa tulee siis korostaa yksittäisten vientimarkkinoiden erityisiä tarpeita: esimerkiksi Kiinassa tuoteturvallisuutta, Etelä-Amerikassa terveellisyttä ja Afrikassa ravitsevuutta.

Suomalaiset eivät ole osanneet purkaa Suomi-brändiä sen arvoa lisääviin osatekijöihin, kuten turvallisuuteen, puhtauteen, terveellisyteen, lisäaineettomuuteen ja lääkkeettömyyteen.

Suomalaisuudella pelkästään ei päästä pitkälle; narulla on hyödytöntä työntää. Asennemuutokseen ja viennin nostamiseen prioriteetiksi tarvitaan myös viranomaisten aktiivinen osallistaminen. Viranomaisten täytyy osallistua ponnisteluihin neuvonnan ja myynnin edistämisen muodossa.

Esimerkiksi tanskalaiset diplomaatit ovat usein esittelemässä tanskalaisia elintarvikkeita potentiaalisille vientiasiakkaille kohdemarkkinoilla yritysedustajien mukana. Näin luodaan luottamusta ja mielikuvaa siitä, että ponnistelujen takana ei ole vain yksi yritys, vaan kokonainen valtio. Kohdemarkkinoilla ymmärretään, että Tanska on tosissaan. Ensimmäiset askeleet yhteistyön rakenteellistamiseksi on Suomessakin jo otettu: Food from Finland -ohjelma on saanut hyvää palautetta erityisesti PK-yrityksiltä ja on ensimmäinen järjestelmällinen yritys edistää vientiä koko alan ja viranomaistahojen yhteisvoimin.

Viennin kehittäminen tulee ottaa yhteistoiminnalliseksi tavoitteeksi.

Tähän tarvitaan:

- uudenlaista osaamista perinteisiltä vientialoilta rekrytoimalla sekä alan koulutusohjelmia räätälöimällä ja laajentamalla,
- ymmärryksen lisäämistä vientimarkkinakohtaisista tarpeista,
- siirtymistä jalostamattomien raaka-aineiden ja puolivalmisteiden viennistä brändätyjen tuotteiden vientiin,
- resurssien vapauttamista esim. alan valvontaa virtaviivaistamalla ja

- viranomaisten mandaatin muuttamista neuvovammaksi ja osallistuvammaksi.

Ainoa polku kestävään ja merkittävään kasvuun on kuitenkin kansainvälistyminen. Kotimarkkinat ovat täysin satureituneet. Kansainvälistyminen vaatii liiketoimintakonseptien vahvaa räätälöintiä yksittäisiin kohdemarkkinoihin. Kotimaisella konseptilla ei vientimarkkinoilla pärjätä, kuten monet eurooppalaiset esimerkit ovat näyttäneet. Yhteenvetona todettakoon, että suomalaisella elintarvikeketjulla on verrokkimaihin verrattuna hyvät lähtökohdat kehittää kustannus- ja kasvukilpailukykyään kestäväällä tavalla. Kehittämisen keskipisteen tulisi olla alkutuotannon heikon aseman vahvistaminen sekä teollisuuden ja kaupan asennemuutos kohti kansainvälisempää maailmankuvaa.

Suomalaisesta elintarviketeollisuudesta puuttuvat vientiperinteet ja siksi myös siihen tarvittava osaaminen. Rekrytointi tapahtuu edelleen pääsääntöisesti alan sisältä, mikä ei lisää tuotetta perspektiiviä tai osaamista alalle. Food from Finland -ohjelma on saanut hyvää palautetta ja on ensimmäinen järjestelmällinen yritys edistää vientiä yhteisvoimin.

Teollisuudessa tarvitaan radikaali asennemuutos, jonka keskipisteessä tulee olla viennin edistäminen.

Vientiosaaminen pitää rekrytoida alan ulkopuolelta; aloilta, joilla on vahva vientitausta. Vain osaamista ristipölyttämällä päästään tässä vaiheessa nopeisiin tuloksiin. Alan vientikoulutuksen lisääminen on myös tarpeen, mutta tuottaa tuloksia viiveellä. Viennissä tulee keskittyä brändien vientiin. Raaka-aineilla ja välituotteilla ei luoda lisäarvoa. Tämä on erittäin haastava, mutta pakollinen tehtävä.

Brändien vientiin tarvitaan yhtä vahva paikallinen läsnäolo kuin kotimaantoiminnassakin. Tarvitaan siis merkittäviä panostuksia vientimarkkinakohtaisten organisaatioiden ja verkostojen rakentamiseen. Vain näin saadaan luotua tarvittava uskottavuus ja pitkän aikavälin kohdemarkkinaymmärrys

Alojen väliseen ristipölytykseen tarvitaan asennemuutosta kohti rohkeampaa ja avoimempaa rekrytointikulutturia, jossa elintarvikeosaaminen ei välttämättä olekaan arviointien tärkein kriteeri.

Huomiota tulisi kiinnittää rekrytoitavien johtajien vientitoimintaan liittyvään taustaan.

Viranomaiset täytyy saada mukaan ponnisteluihin neuvonnan ja myyntiin osallistumisen muodossa. Esimerkiksi tanskalaiset diplomaatit ovat usein yritysedustajien mukana esittelemässä tanskalaisia elintarvikkeita potentiaalisille vientiasiakkaille kohdemarkkinoilla. Näin luodaan luotettavaa mielikuvaa siitä, että ponnistelujen takana ei ole vain yksi yritys monista vaan kokonainen valtio.

1.1.5 Säädöt ja normit

Teollisuus kokee yksityisen, julkisen, ulkomaisen ja omatoimisen valvonnan vahvasti päällekkäiseksi.

PK-yrityksistä 17 prosenttia pitää sääntelyä ja siihen liittyvää byrokratiaa pahimpana toiminnan kehittämisen esteenä.

Valvonnan korkeaan tasoon ei kuitenkaan haluta muutosta. Kritiikki koskee tehotonta ja monitahoista toteutusta.

Tarve monitahoiseen valvontaan johtuu eri tahojen käytössä olevien standardien eroavaisuuksista. Standardeja on erittäin vaikea harmonisoida keskenään, sillä ne ovat pitkälti lakisäätteisiä ja erot niissä heijastavat eri maiden poliittisia, omaa etua turvaavia linjauksia.

Viranomaiset ovat tunnistaneeet tarpeen keventää yritysten valvontataakkaa ja ovat ottaneet ensiaskeleita valvonnan toimeenpanon tehostamiseksi (mm. Oiva-järjestelmä).

Alalla toivotaan viranomaisilta selvästi neuvovampaa asennetta ja mandaattia. Tämä koskee niin lupa-asioita kuin esimerkiksi vientiin liittyviä hallinnollisia asioita.

Digitalisaation tuomia pilviratkaisuja tulisi pikimmiten hyödyntää valvontatietojen jakamiseen sitä tarvitsevien valvontatahojen kesken. Tämä käsittää myös yksityiset ja ulkomaiset tahot. Näin kunkin valvojan osapuolen tarvitsisi rasittaa yrityksiä ainoastaan sen valvontatiedon osalta, jota yhteinen tietokanta ei sisällä. Tällä hetkellä tietoja kerätään päällekkäin.

Valvontaviranomaisten mandaattiin tulisi lisätä aktiivinen, kanssakäyvä ja vuorovaikutteinen neuvonta. Valvonta, joka pääsääntöisesti rajoittuu tehdyistä virheistä huomauttamiseen, on yritysten kilpailukyvyyn näkökulmasta tehotonta ja yrityksille erittäin kallista.

1.1.6 Osaaminen ja koulutus

Opetushallituksen kokoama ennakointiryhmä arvioi tulevaisuuden osaamistarpeita elintarvikeketjussa 2016. Ruokaketjun menestymisen takaava osaaminen tulee selvityksen mukaan koostumaan strategisesta tieto- ja verkosto-osaamisesta, teknologiaosaamisesta, vastuu- ja turvallisuusosaamisesta, asiakaslähtöisestä tuotekehitysosaamisesta, kansainvälisestä monikanavaosaamisesta sekä kiertotalousosaamisesta.

Ammattikorkeakouluissa suoraan tai välillisesti elintarvikealaan liittyvää koulutusta tarjotaan Suomessa viidessä tutkinnossa. Yliopistotasolla elintarviketieteiden sekä maatalous- metsätieteiden koulutusohjelmat pyörivät Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoissa, jotka tarjoavat määrällisesti toiseksi eniten elintarvikealaa tukevia tutkintoja vuosittain.

Painopiste yliopistotason osaamisessa on elintarvikkeiden jalostuksessa sekä jakelussa (Vepsäläinen, 2016). Helsingin Yliopiston Elintarvike- ja ympäristötieteiden laitos tarjoaa muun muassa elintarviketeknologian, elintarviketieteiden sekä ravitsemustieteiden pääainekokonaisuuksia. Helsingin yliopiston Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pääainekokonaisuus elintarvike-ekonomia ja yrittäjyys tarjoaa alalle sekä elintarvikealaa että liiketaloutta opiskellutta työvoimaa.

Vahvan T & K -profiilin koulutusta tarjoaa esimerkiksi Turun yliopiston elintarvikekemian ja -kehityksen laitos. Turun yliopiston alaisuudessa toimii myös Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus. Myös terveys- sekä ravitsemustieteet ovat tärkeä osaamisalue elintarvikeketjussa. Niitä voi opiskella muun muassa Jyväskylän yliopistossa ja Itä-Suomen yliopistossa.

Huippuosaajien joukko on pieni ja pelkona on, että uusia ei tule. Haastatteluissa yritysten edustajat totesivat, että pääosin erityisesti T & K-osaajien tilanne on Suomessa tällä hetkellä hyvä. Perustutkimuksen ohella yliopistoilta toivottiin kuitenkin myös soveltavampaa, yrityslähtöisempää tutkimusta. Lisäksi erityisesti lihapuolella tunnistettiin, että vaikka osaaminen onkin hyvällä tasolla, on kärki kapea ja osaaminen on pitkälti henkilöitynyttä.

Yritykset olivat kuitenkin huolissaan korkeakoulujen rahoitusten leikkauksista ja näkivät sen riskinä tulevaisuuden osaamisen näkökulmasta. Lisäksi oltiin huolestuneita korkeakoulutukseen ja tutkimukseen kohdistuneista leikkauksista. Esimerkkinä mainittiin lihateknologian professuurin lakkauttaminen Helsingin Yliopiston Elintarvike- ja ympäristötieteiden laitokselta. Yhtenä ratkaisuna teollisuuden ja perustutkimuksen välisen yhteistyön ja molemminpuolisen hyödyn lisäämiseen nähtiin nykyistä vahvempi strateginen kumppanuus yritysten ja yliopistojen välillä.

Elintarvikesektorin osaamistarpeet liittyvät vientiin ja markkinointiin. Elintarvikesektorin on nähty olevan vaikea houkuttaa huippuosaajia erityisesti aloilta, jotka eivät suoraan liity ravitsemukseen, kuten IT-ala tai käyttäytymistieteet.

Eurooppalaiset elintarvikealan yritykset ovat korostaneet valtioiden vastuuta järjestää pätevää sekä houkuttelevaa koulutusta ja toivoneet joustavampaa työvoiman liikkuvuutta (ECSIP Consortium, 2016). Myös haastatteluissa tämä nostettiin esiin. Haastateltavat totesivat, että erityisesti teollisuudessa tarvetta olisi sekä liiketoiminta- että vientiosaajille. Esimerkiksi kansainvälisen markkinoinnin ja myynnin ammattilaisista on pulaa. Lisäksi toimijat näkivät, että moderni markkinointi myös kotimaassa kaipaasi lisää osaajia. Erityisesti kansainvälisen myynti- ja markkinointiosaamisen puutetta pidettiin keskeisenä puutteena, kun toimijat arvioivat syitä alan kotimarkkinaorientaatioon ja vaatimattomaan vientiin. Pitkän ajan kilpailukyvyyn kannalta vientiin liittyvän osaamisen vahvistaminen läpi koko elintarvikeketjun on perusedellytys, johon on panostettava välittömästi. Vahvan läsnäolon ja siihen liittyvän verkoston perustaminen vientimarkkinoille vaatii erikoisosaamista, jota alalla kaivataan kipeästi. Osaamisen kasvattaminen koulutusohjelmia suunnittelemalla on talouden kehityksen tämän hetkisten tarpeiden näkökulmasta kuitenkin erittäin hidas tie. Nopeampana vaihtoehtona osaamisen lisäämiseksi alalle onkin suora rekrytointi vahvoilta vientitoimialoilta, kuten kone-, metsä- tai elektroniikkateollisuudesta. Elintarvikealalla on kuitenkin totuttu perinteisesti rekrytoimaan ketjun sisältä.

2 Selvitystyön tavoite

Näiden edellä mainittujen selvitysten pohjalta maatalous- ja ympäristöministerin Tiilikaisen johdolla päätettiin perustaa selvitysmiehen tehtävä keväällä 2017. Aikataulu selvityksen suhteen oli sovittu niin, että selvitystyö valmistuisi 30.6.2017 mennessä. Selvitysmiehen tehtävään valittiin Ilkka Mäkelä, jolla on yli 30 vuoden kokemus koko elintarvikeketjusta. Hän oli juuri jäänyt eläkkeelle Artekno-Saarioinen konsernin johtotehtävistä.

2.1 Selvitystehtävän toimeksiantotiedote

Ilkka Mäkelä nimitetty ruokaketjun selvitysmieheksi

*Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut selvitysmiehen, jonka tehtävänä on laatia toimenpide-ehdotukset ruokaketjun toiminnan kehittämiseksi ja elintarvikeviennin edistämiseksi. Selvitysmiehenä toimii 30.6.2017 asti **Ilkka Mäkelä**.*

Nyt tehtävän selvityksen tavoite on edistää Ruoka2030 ruokapoliittisen selonteon toimeenpanoa ja hallitusohjelman tavoitetta parantaa ulkomaankaupan vaihtotasetta elintarvikevientä lisäämällä. Näiden tavoitteiden toteuttamisen katsottiin edellyttävän uudenlaisen yhteistoimintamallin luomista, ruokaketjun eri toimijoiden välisen yhteistoiminnan aktivointia sekä yksilöityjä toimenpiteitä hallinnollisen taakan keventämiseksi.

– Ruokapoliittisen selonteon toimeenpano on nyt käynnistynyt ja selvitys on siinä yksi askel. Suomalaisen ruokaketjun kilpailukyvyyn, kannattavuuden ja kasvun kannalta keskeistä on korkealaatuisten elintarvikkeiden arvonlisän kasvattaminen, sanoo maatalous- ja ympäristöministeri **Kimmo Tiilikainen**.

Selvityshankkeella halutaan edistää ruokaketjun eri toimijoiden yhteistoimintaa. Ruokaketjulla tarkoitetaan kaikkia ruoka-alan toimijoita ruoantuotannon, jalostuksen, kaupan ja kulutuksen eri vaiheissa. Selvityshankkeessa laaditaan toimenpide-ehdotukset ruokaketjun arvonlisän kasvattamiseksi ja yritysten elintarvikevientiä yhteistyön parantamiseksi sekä kartoitetaan, millaisia lainsäädännön tai muita kehittämistarpeita näiden tavoitteiden saavuttaminen mahdollisesti edellyttää.

Selvitysmies kerää kevään aikana laajasti ruokaketjun eri toimijoilta esitykset ja tekee niiden pohjalta toimenpide-ehdotukset ketjun toiminnan kehittämiseksi ja uusien toimintamallien luomiseksi. Selvityksen on tarkoitus valmistua 30.6.2017 mennessä.

Ruokapoliittinen selonteko maa- ja metsätalousministeriön verkkopalvelussa <http://mmm.fi/ruoka2030>

3 Selvitystyön eteneminen

Ministeriön puolelta tähän erityistyöhön ovat osallistuneet Minna Huttunen ja Petri Koskela sekä Tuire Jansson-Patiño. Lisäksi ministerit Tiilikainen ja Leppä ovat olleet taustalla tukemassa tätä selvitystyötä.

Selvitystyössä perehdyttiin alussa mainittuihin julkaisuihin ja muuhun käytössä olleeseen taustamateriaaliin. Taustamateriaalien pohjalta valmisteltiin kysymyslista haastatteluja varten.

Selvitystehtävää varten haastateltiin laajasti koko ruokaketjun eri toimijoita. Yksityiskohtaiset haastattelumateriaalit jäävät vain ministeriön käyttöön. Selvitystyön yhteenvedossa olevat kommentit ovat haastatteluista kerättyjä kommentteja ja selvitysmiehen näkemyksiä haastatteluista.

Selvitystyön aikataulu oli tiukka. Hyvin lyhyillä varoitusajoilla saatiin kaikki suunnitellut haastattelut suoritettua ja yhteistyö kaikkien osapuolien kanssa oli erittäin hyvää ja avointa. Samoin selvitystyö valmistui määräaikaan mennessä.

Haastattelut suoritettiin toukokuun alun ja juhannusviikon välisenä aikana. Haastatteluja ja haastateltavia on ollut useita kymmeniä. Selvityksen havaintoja ja selvitystyön etenemistä käsiteltiin ja esiteltiin selvitysmiehen johdolla työn etenemisen aikana maa- ja metsätalousministeriön johdolle ja muutamille sidosryhmille.

Ilkka Mäkelä osallistui kaikkiin haastatteluihin ja ministeriötä edustivat elintarvikeylitarkastaja Minna Huttunen ja ylitarkastaja Petri Koskela. Tuire Jansson-Patiño hoiti tehokkaasti kaikki järjestelyihin liittyvät asiat.

4 Yhteenvetoa haastattelujen tuloksista

Haastatteluista syntyi runsaasti materiaalia, joista tässä on vain osa.

4.1 Toimenpide-ehdotusten yhteenveto

Ruoka2030-toimenpidelistan 28 toimenpide-ehdotuksen osalta korostuivat tietyt toimenpiteet ja niistä kahdeksan eniten kannatusta saanutta tai esille tullutta olivat seuraavat toimenpiteet:

1. Kehitetään vientiosaamiseen tähtääviä ohjelmia ja koulutusta sekä tukipalveluja sekä niiden saatavuutta. Hyödynnetään muilla toimialoilla syntynyttä osaamista elintarvikeviennin kehittämiseksi.
2. Edistetään erityisesti korkean jalostusasteen tuotteiden vientiä. Näin vahvistetaan kotimaista tuotantoa ja hyödynnetään kansainvälisten markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet.
3. Käynnistetään elintarvikealan muutosta, kasvua ja yhteistyötä edistäviä toimenpiteitä, joiden avulla parannetaan yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä sekä luodaan edellytyksiä suomalaisten korkean lisäarvon elintarvikkeiden viennille. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi maaseutuohjelman ja rakennerahastojen EU-osarahoitteiset keinot ja kansalliset hankkeet.
4. Ohjataan elintarvikealan resursseja fyysisten investointien lisäksi nykyistä enemmän tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan, kuten uudenvälisiin toimintatapoihin, teknologiaosaamiseen, digitalisaatioon, tuotekehitykseen, kaupalliseen testaamiseen, viestintäosaamiseen ja vientimarkkinatuntemukseen sekä riskinarviointiin (osana tutkimustoimintaa).
5. Kalatalouden toimintaedellytykset turvataan huolehtimalla kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidosta, luomalla kansainvälisesti kilpailukykyinen toimintaympäristö kalatalouden arvoketjulle sekä panostamalla uusien korkean lisäarvon tuotteiden kehittämiseen ja toimialan uudistumiseen.
6. Vastataan monipuoliseen osaamistarpeeseen laadukkaalla ja ajantasaisella koulutustarjonnalla ruokajärjestelmän kaikilla tasoilla tuotannon kestävyys-, tuotantovarmuuden ja tuottavuuden sekä elintarvikkeiden jalostusasteen nostamiseksi.
7. Parannetaan kuluttajien tietoisuutta suomalaisen ruuan laadusta ja turvallisuudesta sekä ruokajärjestelmän vahvuuksista esimerkiksi pakkausmerkintöjen ja muun kuluttajille suunnatun viestinnän avulla.
8. Kevennetään sääntelyä ja sen toimeenpanoa. Näin parannetaan koko ruokajärjestelmän kilpailukykyä ja varmistetaan yrityksille kohtuulliset toimintaedellytykset

Näistä kahdeksasta kohdasta sitten vielä erityisesti korostuivat kohdat 1-4.

4.2 Haastattelujen yhteenvetoa ja näkemyksiä

Käydyissä keskusteluista kertyi paljon aineistoa. Tässä selvityksessä osa niistä on kerätty alla olevaan listaan. Ne on nyt kerätty seuraavien toimintojen alle aiheittain ja saatuja näkemyksiä yhdistellen: Vienti, kauppa ja ruokapalvelut, teollisuus, alkutuotanto, koulutus ja osaaminen, normisto sekä muut huomiot. Yhteenveto on selvitysmiehen tekemä, joten joissakin kohdin voi näkemyksen yhteenvetoon vaikuttaa selvitysmiehen saama henkilökohtainen vaikutelma.

4.2.1 Vienti

- Saatava yhteinen näkemys, mihin vientiin panostetaan
- Yhteistyö kaikkien toimijoiden kesken
- Toiminnan riipeys
- Vientiluvat oltava kunnossa, resurssointi, rahoitus
- Maakohtainen yhteistyö, kontaktit, kumppanit, Suomi-imago, markkinat, kuluttajakysyntä, tuotteet, markkinointi, maakohtainen tuotepaketti, toimittava ostomaan kielellä ja kulttuurituntemuksella
- Pitkäjänteisyys viennin tukemisessa. Alussa yhteiskunta mukana, mutta myös yritykset riittävän suurin panoksin
- Isot toimijat pystyvät vientiin yksinkin, mutta pk-yritysten pitää toimia yhdessä
- Kannattavalla viennillä parannetaan ruokaketjun kotimaista kilpailukykyä ja kannattavuutta (jalosteet/erikoistuotteet)
- Volyyymi kasvaa => kilpailukyky paranee => osaaminen paranee
- Vientiosaaminen ja vientiyhteistyö aivan liian heikkoa
- Vientiin liittyvä tekeminen liian lyhytjänteistä ja poukkoilevaa, vienti näpertelyä. Liian pienet elintarvikealan yritykset
- Osallistujat saatava sitoutumaan hankkeisiin, pitkäjänteisyys
- Ministeriöt, julkiset tahot eivät puhalla yhteen hiileen, vienninhoito yhden henkilön aktiivisuuden varassa
- Vientiyhteistyö kuntoon ja pitkäjänteiseksi kaikilta osin
- VIENTIOSAAMISEN PUUTE SUURIN HAASTE!

4.2.2 Kauppa, ruokapalvelut

- Ruokaketjun kotimarkkinakeskeisyys, erityisesti teollisuus
- Kotimaisen ruuan arvostuksen nosto, yhteistyö, kampanjat jne.
- Innovatiivisuus, halutaan korkeamman jalostusasteen tuotteita
- Elintarvikealan koulutus, erityisesti korkeakoulutustaso
- Pienkauppojen kilpailukyvyn säilyttäminen ja toimintaedellytysten edistäminen (lisäpalvelut)
- Alueelliset ja paikalliset ruokajärjestelmät, monimuotoiset jakelukanavat
- Huoli kotimaan toimijoiden hintakilpailukyvästä
- Viennistä voimaa, vienti parantaa myös kotimaan hintakilpailukykyä
- Laajempi ymmärrys kuluttajien käyttäytymisestä tärkeää
- Tiukka sääntely-ympäristö heikentää kotimaisten toimijoiden kilpailukykyä
- Kannustetaan itsesääntelyyn. Lisää sääntelyä ei kaivata, mutta suuria paineita sääntelyn vähentämisen suhteen ei noussut
- Viranomaisten tasapuolisuus mieluummin tarkastajasta kouluttajaksi/valmentajaksi, erityisesti ruokapalvelut
- Ruuasta voisi tehdä matkailuvaltin? (Tanskan malli)
- Ruokahävikki ei tarvitse mitään uutta säädöstöä/lakeja. Tämä oli ihan kaikkien osapuolien yhteinen näkemys! Kaikki pyrkivät omassa toiminnassaan hävikin minimointiin.
- Tehdään edes yksi iso elintarvikealan yritys Suomeen

4.2.3 Teollisuus

- Alan toimijat pieniä ja yhteistyö haasteellista
- Muutama yhtiö kilpailee verisesti Suomessa, miksi?

- Kanamunat ja broileri, niillä on lähes täydellinen tuontisuoja, hyvät mahdollisuudet viedä kanamuna- ja broilerituotteita, miksi ei ole onnistuttu? Myös alkutuotannon kannattavuus pitäisi olla kunnossa.
- KKV:n jäykyys, osin pelko, yhteistyö Eviran/viranomaisten kanssa
- Ei lisää säädöstä. Päällekkäisyyksiä voisi purkaa, esim. parempi riskin arviointi ja teurastamojen tarkastuskulut
- Tekemisen taso noussut, onko säädöstö pysynyt mukana?
- Huoli kotimaisen raaka-aineen saatavuudesta on suuri
- Riittävät tk-panostukset, pitkäjänteisyys
- Miten turvataan ammattitaitoinen henkilöstö? Alan arvostus on alhaista
- Alan koulutuksen taso ja jatkuvuus. Kiinnostus alalle vähäistä
- Pitääkö tuotekehitys siirtää ulkomaille?
- Vientiyhteistyö maittain, erityisesti pk-yritykset
- Uskallus tehdä isompia toimijoita Suomeen
- Vienti EU/EU:n ulkopuolelle ja viranomaisten ripeys
- Ruuan arvostus, kouluruoka maksulliseksi => nostaisi ruuan arvostusta
- Tieto avoimeksi, tilastokeskus?
- Kalatalous ja vesiviljely iso potentiaali, voiko toiminnan jatkuvuuteen luottaa (Ruotsin päätös sulkea kasvattamo). Epävarmuus lupien jatkuvuudesta ja lupamääristä.
- Lupapolitiikat, ennustettavuus ja pitkäjänteisyys
- Pitkäjänteisyys julkinen hallinto, viranomaiset, teollisuus
- Koko ketjun yhteiset vientihankkeet ja kohdennukset
- Pidetään Venäjän vienti koko ajan lähtövalmiina
- Vientiosaaminen todella vaatimatonta
- Vain pien osa toimitusjohtajista kiinnostunut viennistä?

4.2.4 Alkutuotanto

- Tuottajalle saatava palkka työstään
- Läpinäkyvä kustannusrakenne ja koko hinnoitteluketju julkiseksi kuluttajille
- Kuluttajahintojen lasku näkyy/heijastuu eniten tuottajahinnoissa
- Kaupan/teollisuuden kate paljon korkeampi kuin tuottajan
- Tarvitaan elinkeinoasiamies, kuten on mm Englannissa
- Sopimusten tasapuolisuus alkutuotanto/teollisuus/kauppa
- Uskallus/kyky päästä tavaratoimittajaksi kaupalle/teollisuudelle
- Ilman lainsäädäntöä ei tilanne parane!
- Markkinoiden saaminen tasapainoon
- Tukien jatkuvuus ja ennustettavuus (mm. EHK)
- Alan kehittäminen: tieto käyttöön, kehitetään maataloutta ja jalostusta
- Vienti on mahdollisuus, uudet markkinat, uudet tuotteet, volyyymi parantaa kannattavuutta
- Tilojen välinen yhteistyö – esim. koneet seisovat pihalla, tuottajarenkaat
- Tilojen ikäjakauma, nuoret eivät ota vastaan, 40-vuotiaat lopettaa kesken maidontuotannon = kuka tulevaisuudessa ruokaa tuottaa?
- Maatiloilla eloonjäämistäistelu = kannattavuus, on keinoja esimerkiksi verotuksen kautta, muun muassa kiinteistövero pois.
- Koko alan yhteistyön saaminen kuntoon, kannattavuus viljailijoille asti
- Kauppa hommaan mukaan, preemion ei tarvitse olla iso. Ruotsin malli ei ole hyvä
- Tiedottaminen suomalaisesta tuotantotavasta julkisuuteen esim. maatalous ei pilaa Itämerta
- Byrokratian purku kilpailun estämisestä maatilojen käytäntöihin
- Tuotekehitys erityisesti peruna ja erikoiskasvikset
- Vientiosaamisen kehittäminen elintarvikepuolella

- Perustutkimuksen rahoitus on tärkeä, rahoitus on säilytettävä ja saatava nykyistä korkeammalle tasolle.
- Alkutuotannon tukiviidakko, mitä sille voisi tehdä?
- Sukupolvenvaihdokset rahoituksellisesti kevyemmiksi, edes kuten perheyrietyksissä
- Rahoitus pitkäjänteisemmäksi, esimerkiksi Tanska ja pitkät laina-ajat
- Kansallinen ylpeys, itsetuntoa lisää
- Tulevaisuuden uskoa tarvitaan, maatalous on tulevaisuutta
- Toimivia maatiloja tulevaisuudessa paljon vähemmän, kenelle tuet kannattaa kohdistaa (esim. maan hinta)

4.2.5 Koulutus, osaaminen

- Mistä tulevaisuuden osaajat
- Onko elintarvikeosaajien koulutus mikään painopiste
- Vientiosaajien koulutuksen puute on selkeä haaste, miten koulutetaan vientiosaajia!
- Samoin erityisesti alan korkeakoulutus
- Kaikilta osin koulutus, alan kiinnostus ja arvostus
- Siirtykö tk-toiminnot ulkomaille?
- Digiosaaminen!
- Nopeasti tehtävä jotakin!

4.2.6 Normisto

- Nykyhallitus tehnyt hyvää työtä
- Ruokaketjuun liittyen ei suuria paineita
- Ei lisätä säädöksiä (esim. hävikkikeskustelu), keskitytään nykyisen lainsäädännön parantamiseen
- Kannustetaan itsesääntelyyn, kauppa, teollisuus mukana, MTK? (viranomaiset?)
- Viranomaisyhteistyön jäykkyys, jopa viranomaispelko
- Yhteistyön riipeys, päätösten nopeus ja aikataulut
- Mieluimmin toiminta mallilla tarkastajasta kouluttajaksi/valmentajaksi
- Ala keskittyy, ammattimaistuu, toimijat vähenevät. Miten hallinto ja viranomaiset ovat tähän reagoineet?

4.2.7 Muuta

- Vientirenkaita ja jalostusastetta on saatava nostettua.
- Suomessa tulee keskittyä elintarvikkeissa lisäarvotuotteisiin
- Toimitaan yhteistyössä esimerkiksi energia-, vesi- ja ruokasektoreilla
- Vesiviljely voi olla yksi tulevaisuuden ala Suomessa.
- Business Finland -strategia suunniteltava ja toteutettava niin, että kestää yli hallituskausien. Oikein toteutettuna hieno asia!
- Ulkomaalaisten merkitys (mm. maahanmuuttajat) huomioitava Suomessa, ja heidän paikallisoosaamistaan ja kielitaitoaan tulee hyödyntää paremmin.
- Kilpailukyvyyn kannalta oleellista on mindset -tyyppinen ajattelumalli (arvostetaan omaa, arvostetaan ruokaa ja ruuan tekijöitä), digiasiat ja myynti- ja markkinointiosaaminen.

4.2.8 Muita haastatteluissa esille tulleita asioita liittyen kilpailukykyyn, jalostusarvon nostoon ja kannattavuuteen

4.2.8.1 Maatilojen määrä laskee oleellisesti

Erityisesti kaikkia osapuolia huolestutti alkutuotannon nykytila ja tulevaisuus. Maatilojen määrät tulevat laskemaan oleellisesti tulevaisuudessa. Perustuen keskusteluissa eri osapuolien kanssa, näkemys (selvitysmiehen näkemys) on, että maatilojen määrä laskee noin 50 000 tilan tasosta tasolle 10 000 tilaa. Arvio tilajaosta tuotantosuunnittain olisi silloin seuraava:

- kanamunat 30-40 tilaa
- broileri 300 tilaa
- sika 500-600 tilaa
- maito- ja lihakarja 4 000- 5 000 tilaa
- vilja ja muut 5 000 tilaa

Sikatilojen määrä saattaa olla esitettyäkin tasoa alhaisempi. Tilanteen ollessa tämä on koko alkutuotannon sidosryhmien mietittävä pikaisesti, mikä on sekä järkevä että tehokas toiminta- ja kustannusmalli tässä tulevassa tilanteessa. Maatilat ovat silloin selvästi keskimäärin nykyisiä suurempia. Moni tila on yhtiömuotoinen ja niitä johdetaan kuin yrityksiä. Myös maatilain omistajan ammattitaito ja koulutus tulee olemaan selvästi nykyistä tasoa korkeampi. Miten tähän vastataan esimerkiksi valtionhallinnossa, lupa-asioissa, ympäristöasioissa, lomituksissa, sopimuksissa, koulutuksissa, rahoituksessa. Tämä on suuri haaste ja muutos nykytilanteeseen nähden.

Monella, ainakin isommalla tilalla, olisi halukkuutta laajentaa toimintaansa, mutta tässä markkinatilanteessa siinä ei ole mitään järkeä. Suuri ongelma ovat myös tulevat sukupolvenvaihdokset ja jatkajat. Kannattaako nuoren jatkajan ottaa tila haltuunsa ja samalla ottaa iso taloudellinen taakka itselleen? Myös lainoitus on hankalaa ja kilpailijamaihinkin nähden laina-ajat lyhyitä (vrt. Tanska).

Myös lupapolitiikka on haastava. Jos teet vähänkin suuremman investoinnin esimerkiksi eläinpuolelle, niin lupaprosessi on pitkä, haasteellinen ja maksaa paljon. Lupahakemukset ja niiden käsittelyt saattavat olla verrattavissa teollisuuslaitosten lupahankkeisiin. Myös ohjeet ja viranomaisvaatimukset saattavat olla korkeammat kuin muualla.

Luomutuotannolla on kysyntää ja luomutuotantoon halutaan lisää tuottajia, mutta miten korvataan siirtymävaiheen kulut? Myös luomubyrokratiaa on paljon, voisiko sitä keventää?

Byrokratiaa on muutenkin aika paljon, samoin moninkertaista kirjapitoa. Tietyn tyyppiset sanktiot tuntuvat kohtuuttomilta. Hakemusten käsittelyssä on hitautta. Esimerkkejä löytyy esim. AVI:n osalta, että lupahakemuksen jättämisestä ensimmäiseen puoleen vuoteen ei ole kuulunut mitään. Ei edes sitä, onko hakemus edes vastaanotettu! Joissakin viranomaistulkinnossa on käynyt niinkin, että toinen viranomainen on valittanut toisen viranomaisen päätöksistä?

Eräs tärkeä asia on myös maatalouden perustutkimus. Siihen on ihan pakko panostaa, sillä elämme maailman pohjoisimmassa maatalousmaassa. Kasvit ja muut vastaavat, joita täällä viljelemme pitää olla näihin pohjoisiin oloihin soveltuvia ja tänne jalostettuja. Tätä työtä ei voi muualla maailmassa tehdä ja tällä työllä taataan näille kasvuoloille sopivat kilpailukykyiset raaka-aineet.

Kaikkineen muun muassa kaikissa maatalouden tukiratkaisuissa ja investointituissa toivotaan jatkuvuutta ja ennustettavuutta, jotta voisi luottaa, että tehty panostus esimerkiksi eläinten hyvinvointiin ei ole ollut turha.

4.2.8.2 Teollisuudella haasteena kasvu ja kannattavuus

Moni alan toimija koki, että Suomen elintarviketeollisuus on erittäin kotimarkkinalähtöistä ja yritysten koot ovat pieniä. Suomessa ei ole yhtään isoa, edes jossain mittakaavassa globaalia suomalaisomistuksessa olevaa elintarvikealan yritystä. Suuri pelko on, että yrityksiä siirtyy koko ajan yhä enemmän ulkomaalaisomistukseen. Samoin kotimaasta on erittäin vaikea saada kannattavaa kasvua aikaiseksi. Kyseessä on enemmänkin taistelua markkinaosuuksista ja hintakilpailu on kovaa. Myös laskeva hintakehitys on asettanut haasteita monelle alan toimijalle.

Kotimaa sitoo voimat, kannattavuus on haasteellista ja keskinäinen kilpailu on kovaa. Silloin aika ei oikein riitä laajentumiseen ulkomaille ja panostuksiin innovatiivisiin hankkeisiin. Toisaalta sitten taas on syntynyt uusia innovatiivisia yrityksiä ja tuotteita (Nyhtökaura, Härkis, proteiinituotteet jne.), mutta aika moni näistä on start up -yrityksiä tai pieniä toimijoita.

On myös toimialoja, kuten kanamunan ja broilerin tuotanto, joissa toimijoita on aika vähän. Lisäksi salmonellattomuus on iso sisäinen kilpailuvaltti. Siltikin näillä aloilla on ainakin osalla toimijoita selviä kannattavuushaasteita.

Kalan kasvatusta, jalostusta ja vesiviljelyä ovat kasvavia ja tulevaisuuden aloja. Suomessa tälle sektorille olisi mitä parhaimmat mahdollisuudet: suuri maa, paljon vesistöjä ja puhdasta pohjavettä käytettävissä. Kylmä talvi helpottanee mahdollisissa tauti- tai virushaasteissa. Puhtaan veden ja yöttömän yön kalaa voisi mainostaa viennissä?

Nyt kuitenkin alalla on pelkoa, mikä on kalankasvatuksen tulevaisuus. Suurin uhka on lupapolitiikka, lupaehdot ja määräaikaisuus. Ei oikein uskalla hakea uutta lupaa ja lisää volyyymia, kun voi olla vaarana, että vanhakin lupa pienenee.

Suomessa on paljon vesistöjä, puhdasta vettä ja aika otolliset kasvuolot ilmasto huomioiden. Kalatuotteilla on kysyntää ja vienti lienee kannattavaa, varmaan kannattaisi panostaa enemmän tähän tuotantosuuntaan ja varmistaa, että tuotantoa, siis erityisesti kalankasvatusta voitaisiin reippaasti lisätä. Kysyntää sekä kotimaassa että viennissä tuotteille olisi olemassa.

4.2.8.3 Kauppa toivoo enemmän lisäarvotuotteita ja teollisuuden kilpailukykyyn parantamista kasvavan viennin myötä

Kauppa kaipaa innovatiivisuutta ja uusia hyviä lisäarvotuotteita. Se on myös huolissaan elintarviketeollisuuden kotimarkkinalähtöisyydestä ja vähäisestä panostuksesta vientiin. Kauppa toivoi myös aktiivisempaa tuotekehitystä, innovaatioita ja tuotekehityspanoksia pidemmälle jalostettuihin tuotteisiin.

Panostusta kaivataan viennin kasvattamiseksi, sillä kasvavat volyymit parantaisivat koko ruokaketjun kilpailukykyä myös Suomessa. Suomen pt-kauppa on hyvin kotimarkkinalähtöistä lukuun ottamatta yhtä ketjua, joka on halukas auttamaan yrityksiä viennissä, joten pt-kaupasta ei saa kovin paljoa apua tai tukea vientityölle.

Kauppa ja ruokapalvelut toivovat yhteistyötä ruuan arvostuksen nostamiseksi erilaisin yhteisin keinoin ja kampanjoin.

Samalla kaikki toivovat, että julkinen hallinto näyttäisi esimerkkiä suosimalla suomalaisia raaka-aineita ja tuotteita omissa hankinnoissaan ja tarjoiluissaan. Näin toimivat muutkin maat.

Lisää sääntelyä kaupan puolella ei tarvita ja ehdotettua ruokahävikkilainsäädäntöä ei kukaan toimija alkutuotanto, teollisuus, ruokapalvelu tai kauppa halua. Jokainen toimija omin toimineen panostaa siihen, että ruokahävikki olisi mahdollisimman pientä. Kaikki hävikki kun on suoraan pois yrityksen tai toimijan tuloksesta.

Muutenkin alalla toivotaan, että sääntelyä ei lisättäisi vaan panostetaan nykyisen tekemisen laatuun ja tasapuolisuuteen.

Nykyiset normien purut ovat olleet hyvä asia. Toki on tullut haasteitakin, eli pidentyneet aukioloajat ovat lisänneet pienten kauppojen ahdinkoa. Jotta palvelut säilyisivät, haja-asutusalueilla olisi tällä asialle tehtävä jotakin.

Kauppa esitti myös ehdotuksen, että eikö Suomessa voisi olla edes yksi suuri elintarvikealan yritys, jolla olisi myös sitten paremmat resurssit ja mahdollisuudet panostaa vientiin ja kilpailukykyyn. Tämä yhtiö voisi muodostua esimerkiksi yhdistämällä maamme osuustoimintapohjaiset yritykset. Toinen vaihtoehto on yhdistää riittävän monta liha-alan yritystä yhdeksi isoksi liha-alan yritykseksi.

4.2.8.4 Normit ja säädökset

Kaikki olivat sitä mieltä, että nykyhallitus on tehnyt hyvää työtä tällä sektorilla. Mitään suuria haasteita ruokaketjulla normien suhteen ei ollut.

Toive oli, että panostetaan nykyisten säädösten parempaan hallintaan ja tulkintaan enemmän kuin uusien tekemiseen. Moni vahva säädös saattaa olla jo teknisesti vanhentunut eli niiltä osin päivitykset olisivat paikallaan.

Haasteet erityisesti pt-kaupan puolella liittyivät muuhun kuin ihan suoranaisesti ruokaketjun sääntelyyn.

Suurin ongelma ja huoli alan toimijoilla oli siinä, että säädösten ja asetusten viranomaistulkinnat vaihtelevat liian paljon alueittain ja toimialoittain. Joku asia on jossain sallittua ja jossain ei.

Toivotaan, että tarkastajasta siirryttäisiin enemmän valmentajaksi/kouluttajaksi. Myös se, että valvontaviranomaisia koulutettaisiin niin, että säädösten ja asetusten tulkinnat olisivat saman tyyppisiä eri puolella Suomea.

Ruokahävikkiin kukaan ei halua lisää lainsäädäntöä. Kaikki tekevät kaiken mahdollisen, jotta hävikkiä ei syntyisi.

Suurin hävikki (kg) syntyy kotitalouksissa ja sen suhteen kannattaisi miettiä keinoja hävikin vähentämiseksi.

4.2.8.5 Vienti ja vientiosaaminen

Vienti koettiin ilman muuta kaikkein suurimmaksi haasteeksi, mutta myös mahdollisuudeksi.

On ihmeteltävää, että vientimme ulkomaille on niin vähäistä verrattuna muihin pohjoismaihin. Mitään suoraa järkevää syytä ei ole, miksi vientimme ei voisi olla samalla tasolla kuin Ruotsin tai jopa Tanskan.

Kun Tanskan vienti on tasoa 17,4 miljardia euroa ja Ruotsin vienti on tasoa 7,8 miljardia euroa, niin Suomen vienti on vain 1,6 miljardia euroa (lähde: Eurostat Comext -aineisto, OECD FDI -aineisto, Tilastokeskus). Pelkkä Tanskan vienti on selvästi enemmän kuin koko Suomen ruokaketjun arvo! Suomen vienti on polkenut paikoillaan ja jopa laskenut samaan aikaan, kun Tanskan ja Ruotsin elintarvikkeiden vienti on koko ajan kasvanut.

Tanskan vienti on noin 45 prosenttia koko maan elintarvikkeiden tuotannon arvosta, kun se meillä on noin 14 prosenttia. Jos pääsisimme viennissä edes Ruotsin tasolle, joka on 20 prosenttia, niin uskoisin Suomen koko ruokaketjun tilanteen olevan ihan toisenlainen. Ruotsin ja Tanskan saavutuksissa on meille hyvät tavoitteet!

Keskusteluissa tuli esille, että vientiin ei mikään taho panosta. Keskusteluissa ilmeni sellaistaakin, että maataloustuilla tuotettuja raaka-aineita tai tuotteita ei saa viedä tai sellaista vientitoimintaa ei saa tukea. Jos tällainen ajattelu on laajempaa, niin ei kannata vientituloksiamme ihmetellä. Kaikki EU-maathan vievät tuettuja elintarvikkeita tai raaka-aineita, esimerkkinä vaikka oliivit ja oliiviöljyt. Tästä ajattelusta on kaikilla tahoilla syytä päästä eroon mahdollisimman pikaisesti.

Meiltä puuttuu myös vientiosaaminen. Aikoinaan vienti on ollut helppoa, joko Neuvostoliittoon tai sitten nykyiseen Venäjään. Nyt kun tuo suunta on ainakin toistaiseksi kiinni, niin on ollut suuri huoli siitä, mitä nyt tehdään.

Meillä on oikeastaan vasta noin kymmeneltä vuodelta ihan oikeaa vientikokemusta ja osaamista. Tämä on tosi lyhyt aika, verrattuna vaikka Ruotsiin ja Tanskaan.

Suomalaisilla toimijoilla on vientikokemus vähäistä. Viennin ammattilaisia on aika vähän. Kieliongelmat, siis ei ole riittävä kielitaitoa, ovat jo yksi iso este tai ainakin haaste monessa yrityksessä. Kohdemaiden tuntemus on huonoa, saatikka sitten kohdemaiden ymmärrys kuluttajien käyttäytymisestä ja ruokatottumuksista.

Myöskään koulutus ei tue vientiosaamista elintarviketuotantosektoreilla.

Kuten jo aikaisemmin on todettu, ei välttämättä edes yritysten johtoon palkata vientiosaajia. Kun johto ei ole kiinnostunut viennistä, niin ei ole silloin koko yrityskään.

Julkisen hallinnon ongelmat ovat vastaavia ja toiminta on poukkoilevaa. Määrätietoisuus ja pitkäjänteisyys usein puuttuvat. Usein hankkeilla on varmaa rahoitusta vain yhdelle budjettivuodelle. Jos rahoitus on lyhytjänteistä, niin saadaanko silloin hankkeisiin parhaat mahdolliset voimat? En usko, että saadaan.

Kaikki haastatellut tahot painottivat viennin merkitystä koko ketjun kannattavuudelle. On selvää, jos Suomessa valmistettujen edes jonkin verran jalostettujen tuotteiden vienti nousisi vaikkapa tuonnin tasolle, niin sekä alkutuotannon että teollisuuden kilpailukyky ja kannattavuus olisivat ihan eri tasolla.

Vielä yhteenvetona: Suomen vientiosaaminen on vähäistä ja vientikokemusta paljon vähemmän kuin muilla pohjoismailla. Mitään isompaa painetta vientiin ei ole ollut, kun kotimarkkinoillakin on pärjätty. Oikeastaan vasta viimeisen kymmenen vuoden ajan on ollut edes jonkinlaista painetta viennin kehittämiseen. Myös viranomaistoiminta on ollut poukkoilevaa. Välillä on panostuksia ja välillä ei. Eri ministeriötkin ovat olleet eri mieltä elintarvikkevientiin panostamisesta. Kaikki haastatellut tahot painottivat viennin merkitystä ja että siihen tehdyt panostukset ovat olleet liian vähäisiä. Suuri ongelma on myös vientiosaamisen puute. Esimerkiksi meillä ei ole osaajia, ei riittävästi kielitaitoa yrityksissä, ei markkinatuntemusta. Toisaalta kaikki myöntävät sen, että vienti parantaisi koko suomalaisen ruokaketjun kilpailukykyä ja kannattavuutta oleellisesti. Olemme pieni maa. Meidän mahdolliset vientivolyymimme ovat maailman tai Euroopan laajuisesti hyvin pienet. Niiden

myynti maailmalle on haasteellista, mutta kuitenkin marginaalisen pieniä. Venäjänkauppa oli helppoa, ei vaatinut paljoakaan vientiponnisteluja. Nyt kun sitä ei ole, ongelmat ovat olleet suuret. Elintarvikealan yrityksillämme on toimintaa ulkomailla aika hyvin, mutta vienti Suomesta on vähäistä. Hyvin harvalle toimijalle vienti ei edes ole riittävän kannattavaa, sekin on haaste. On kohtuullisen helppo laskea, jos vientimme olisi edes tuonnin tasolla, kuinka paljon se parantaisi koko ruokaketjun kilpailukykyä ja kannattavuutta täällä Suomessa. Suomella pitäisi olla lähes samat mahdollisuudet viennin suhteen kuin Ruotsilla tai Tanskalla on.

Myös matkailun ja ruokakulttuurin suhteen voisi ottaa mallia esimerkiksi Tanskasta, jossa muutaman hyvän kööpenhaminalaisen ravintolan avulla luotiin Tanskasta ruokakulttuurimaata ja Kööpenhaminasta ruokakulttuurikaupunkia.

4.2.8.6 Koulutus ja osaaminen

Tämä aihe ei oikeastaan kuulu selvityksen piiriin, mutta se nousi vahvasti esille monessa osaa tätä selvitystyötä.

Käytännössä kaikki tahot olivat huolestuneita ruokaketjussa toimijoiden koulutuksesta, sen tasosta, tulevaisuuden panostuksista ja riittävydestä sekä alan kiinnostavuudesta ja arvostuksesta.

Ilman hyvää, pätevää ja ammattitaitoista henkilöstöä eivät mitkään tavoitteet toteudu. Tähän haasteeseen on pikaisesti vastattava tai sitten ruokaketjun kehittämistavoitteista on tingittävä.

Alan arvostuksesta kertoo paljon se, että monella ruokaketjun toimijalla on jo nyt selkeää henkilöstöpulaa lähes kaikilla organisaatiotasoilla.

5 Toimenpide-ehdotukset ja suositukset

Nopeasti toteutettavat tai aloitettavat toimet

5.1 Voimakas panostus vientiin

Toimenpide-ehdotus

Valtionhallinto:

Varmistetaan ministeriöiden välinen elintarvikkeiden vientiyhteistyö työ- ja elinkeinoministeriön, maa- ja metsätalousministeriön ja ulkoasiainministeriön välillä perustamalla elintarvikkeiden vientiryhmä esimerkiksi kansliapäällikkötasolla. Vientiryhmä kokoontuu säännöllisesti useamman kerran vuodessa. Ryhmän vetäjän pitäisi olla työ- ja elinkeinoministeriön kansliapäällikkö tai sitten maa- ja metsätalousministeriön). Ryhmässä sovitaan ministeriötason toimenpide-ohjelma rahoituksineen siitä, miten eri ministeriöt sitoutuvat ja osallistuvat elintarvikeviennin kasvattamiseen. Asetetaan myös selkeät tavoitteet ja niiden seuranta. Päätetään vastuuhenkilöt/nimikkeet, jotka vastaavat viennin kehittämisestä.

Valtion julkisen rahoituksen tasoksi päätetään 3 miljoonaa euroa/vuosi ja aina rullaavasti ainakin kolme vuotta eteenpäin taataan asianomainen rahoitus. Rahoitusperusteet ministeriöittäin sovitaan

vientiryhmässä. Panostustaso vientiin 3 miljoonaa euroa/vuosi ei ole kovin suuri panostus ja panostus kohdistetaan pääsääntöisesti vain sovittuihin kohteisiin.

Viennin edistämiseksi hyödynnetään korkeinta virkamieskuntaa.

Myös suurlähetystöt ja kauppakamarit sitoutetaan vientihankkeisiin.

Päätetään vientimaat, jotka ovat pidemmän ajan panostuksen kohteena. Selvitysmiehen ehdotus on, että maat olisivat Kiina, Japani ja Etelä-Korea EU:n ulkopuolelta ja EU:n sisältä Saksa ja Ruotsi. Lisäksi Venäjälle pidetään vientivalmius, sertifikaatit ja tarvittavat vientiasiakirjat ja luvat koko ajan voimassa niin, että kun vientikiellot loppuvat, on meillä heti valmius aloittaa tuotteiden vienti Venäjälle.

Vientiosaajat

Julkinen rahoitus kohdistetaan sovittuihin toimijatahoihin riippuen siitä, mikä on vientialueella paras mahdollinen toimija esim. Finpro, Food From Finland, Business Finland? Nämä päätökset tehdään yhteistyössä ministeriön vientiryhmän kanssa.

Evira

Varmistetaan, että nykyinen henkilötyövuosipanostus vientiasioiden hoitoon on varattuna Eviran budjetissa seuraavat kolme vuotta ja sitten aina kolme vuotta rullaavasti eteenpäin. Varmistetaan, että myös tieto- ja kielitaito vastaa kohteiden vaatimuksia ja että henkilöstöllä on valmiutta nopeisiin selvityksiin tarpeen tullen. Resurssivaruksen voi tehdä myös Eviran sisällä organisaatiomuutoksia tai tehtäväpainotuksia muuttaen, jos se on mahdollista.

Teollisuus

Kerätään halukkaat, vientiin sitoutuvat vientitoimijat kohteittain yhteen ja tehdään selvät suunnitelmat, aikataulut ja miten kohteisiin markkinoille edetään. Halukkaat vientitoimijat osallistuvat hankkeeseen riittävän isoin rahallisin panoksilla, tavoitteena niin, että pidemmällä tähtäimellä panostusvastuu olisi pitkälti alan yrityksillä. Yhteiskunnan panosta voidaan silloin kohdentaa jo muihin vientihankkeisiin. Tehdään selkeä vientimalli, jota voidaan hyödyntää useilla eri markkinoilla.

Pyritään yritysten väliseen yhteistyöhön, jos mahdollista niin, että suomalaiset toimijat pystyvät vastaamaan laatuvaatimuksiin, jatkuvaan hyvään toimitusvarmuuteen ja toiminnan vastuullisuuteen asiakkaiden toiveita täyttäen.

Kannattaa tehdä vientiyhteistyötä myös muiden kohteissa olevien toimialojen kanssa, kuten metsäteollisuuden ja teknologiateollisuuden kanssa, jos siihen löytyy halukkuutta.

Elintarvikealan toimijat voivat olla isoista pieniin toimijoihin. Eräs idea on malli ”Parman kinkku”, jossa Italiassa monta pientä valmistajaa yhdessä tekee Parman kinkkua vientituotteeksi useaan maahan, mutta vientiä hoitaa yhteinen/yhteiset organisaatiot.

Voidaan myös tarjota laajempaa tuotepakettia yhdessä, jos se koetaan järkeväksi. Joissakin tapauksissa hyvä vienti mahdollisuus voi olla B to B kauppa, esimerkiksi jokin isohko ravintolaketju ulkomailla.

5.2 Alkutuotannon kannattavuus ja jatkuvuus

Toimenpide-ehdotus

Varmistetaan tiettyjen maataloustukien jatkuvuus pidemmälle ajalle kuin EU-tason päätökset ovat. Tarvittavat neuvottelut käydään yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön ja tuottajien kanssa. Tukiratkaisut raamitetaan budjetteihin. Esimerkiksi eläinten hyvinvointikorvaus on ehdottomasti sellainen, jonka pitkäaikaisesta korvaustakuusta pitää olla varmuus. Eläinten hyvinvointi on kuluttajillekin hyvin merkityksellinen asia.

Etsitään paremmat rahoitusratkaisut muun muassa sukupolvenvaihdoksiin. Pitää olla mahdollisuus vähintään 20 vuoden laina-aikaan, mutta silloin tarvittaneen valtionhallinnon takauksia lainoille. Myös maatilan laajennuksiin tarvittaneen vastaavia pidempiä lainoja. Sopivia vaihtoehtorahoitusmalleja löytyy varmasti rahoituslaitosten kanssa, jos valtionhallinto olisi jollakin tavalla valmis takauksiin. Tämä ei välttämättä ole valtionhallinnolle iso panos tai riski, mutta on iso henkinen tuki, sillä maatiloja on mennyt aika vähän konkurssiin.

Pyritään poistamaan maatalouden kiinteistövero, jos sen on mahdollista. Jos ei voida poistaa, niin ainakin pyritään tason alentamiseen niin alas kuin on mahdollista (esim. oma prosentti maataloudelle). Nytkin monilta kerhotuvilta ja seurojen taloilta kiinteistöverot ovat poistettu kokonaan.

Maataloudessa tuottajat eivät hyödynnä markkinajärjestelylakia. Maa- ja metsätalousministeriön olisi hyvä selvittää, miten tätä lakia tuottajat voisivat paremmin hyödyntää.

Valtionhallinnon on varmistettava, että maatalouden perustutkimuksen taso ja laatu säilyvät vähintään nykyisellä tasolla.

Byrokratiaa pitää keventää ja yksinkertaistaa. Nyt on ministeriössä hyvä hanke menossa, jonka toteuduttua viljelijä voisi jatkossa halutessaan vapaaehtoisesti laittaa kaikki tukivalvontaan liittyvät tiedot Maaseutuviraston sähköiseen järjestelmään. Tämä vähentäisi viljelijöillä kaksinkertaista työtä sekä helpottaisi ja tehostaisi valvontaa oleellisesti. Pakolliseksi sitä ei voine tehdä, koska kaikilla viljelijöillä ei vielä ole riittäviä tietoteknisiä valmiuksia.

Myös räikeimmät sanktioasiat pitäisi korjata. Eli mahdolliset eläinkirjauksiin liittyvät virheet eivät saisi sanktioida peltotukia. Tässä kohdellaan maatiloja eriarvoisesti. Jollakin eläintilalla voi olla paljon peltoa ja joillakin vähän. Tässä tilanteessa sama virhe, vaikka eläimiä olisi yhtä paljon, johtaa ihan erisuuruiseen sanktioon.

Luomulla on kysyntää, voidaanko luomun siirtymäaika-asioille tehdä jotakin? Luomun valvonta on kallista ja moninkertaista. Voisiko valvonnat tehdä yhdellä vuosikäynnillä? Voisiko samalla tilalla olla luomutuotantoa ja tavallista tuotantoa, esimerkiksi tilan omistuksessa kaksi eri maatilaa, jotka ovat fyysisesti selvästi erillään, mutta tilojen omistaja on sama?

Maatilat suurenevat ja määrä vähenee: Miten koko hallinto ja maatalouden sidosryhmät valmistautuvat tähän muutokseen? Miten maatalouden tuet kohdennetaan tulevaisuudessa?

Osa maatiloista tarvitsee sivuelinkeinoja. Pitää olla aika kevyet, nopeat ja helpot mahdollisuudet aloittaa ja lopettaa jokin sivuelinkeino, esimerkiksi vaikkapa pienimuotoinen turpeennostolupa ja kalankasvatus matkailijoille. Nämä luvat voisivat olla aluksi vaikka vain määräaikaista.

5.3 Ruokaketjun arvostus, osaaminen ja koulutus

Toimijat kokevat, että ruokaketjun arvostus on alhainen, ja toimijoilla on halukkuutta tehdä yhteistyötä arvostuksen nostamiseksi.

5.3.1 Ruokaketjun arvostus

Toimenpide-ehdotus

Maa- ja metsätalousministeriön johdolla kannattaa kutsua toimijat kokoon ja yhdessä miettiä, mitä valtakunnallisesti voidaan tehdä. Esimerkiksi ruokapolitiikan neuvottelukunta voisi käyttää yhden kokouksen pelkästään tämän aiheen käsittelyyn ja sopia kokouksessa, mikä ryhmä vie suunnitellusti asiaa eteenpäin. Aihe koskee kaikkia alan toimijoita tuottajasta kuluttajaan.

Kotimaisen ruuan arvostukseen kuuluu myös se, että julkishallinto näyttää esimerkkiä omassa ruokatarjonnassaan suosimalla kotimaisia raaka-aineita, puolivalmisteita ja ruokia.

5.3.2 Osaaminen ja koulutus

Elintarvikealan toimijat kokivat kaikkien asteiden elintarvikealan koulutuksen tason, kiinnostavuuden arvostuksen ja koulutukseen panostuksen laskevan. Hyvä esimerkki tästä on lihateknologian professuurin lopettaminen Helsingin yliopistolla.

Toimenpide-ehdotus

Maa- ja metsätalousministeriö voisi lähestyä opetus- ja kulttuuriministeriötä tässä koulutuksellisessa asiassa ja sitten sopivin työryhmin. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla vietäisiin koulutusasiaa eteenpäin. Varmaa on, että ruokaketjun osaajia tarvitaan aina!

Mikäli Suomessa ei pystytä järjestämään riittävän korkeatasoista alan koulutusta, niin silloin on aloitettava yhteistyö esimerkiksi pohjoismaalaisella tasolla. Erityisesti vientiosaamiseen ja vientikoulutukseen pitää panostaa, niin siinäkin mielessä kansainvälisen yhteistyön lisääminen olisi kannatettavaa.

Voisi myös avoimesti miettiä, kannattaisiko elintarvikealan opetusta keskittää kokonaan jollekin tai joillekin paikkakunnalle

Koulutushaaste koskee myös alan alemman tason koulutuksia.

Syystä tai toisesta kiinnostus alalle on vähäistä, eikä hakijoita ole kovin paljon. Toisaalta alalla on jo tällä hetkellä selvää työvoimapulaa, joten työpaikan saatavuus valmistaville olisi aika korkealla tasolla.

Tämä koulutusasia on vuosien varrella ollut monesti esillä. Työryhmiä on ollut ja selvityksiä tehty, mutta oikein hyviä ratkaisuja tilanteen parantamiseksi ei ole saatu aikaiseksi.

5.4. Ruokahävikki

Ruokahävikki on paljon esillä ollut asia, kukaan alan toimijoista ei halua siihen mitään lakia tai asetusta. Halutaan toimia vapaaehtoisin keinoin hävikin pienentämiseksi.

Toimenpide-ehdotus

Mietitään tarkemmin pakkausten merkintöjä (esim. viimeinen käyttöpäivä, parasta ennen päivä, kalan pyyntipäivä, leikkuupäivä ja pakkauspäivä merkinnät). Onko kaikki merkinnät pakollisia, ja voidaanko merkintöjä selkeyttää kuluttajille niin, että kuluttajan on niitä helpompi tulkita tai jopa jättää jokin merkintä vallaan pois.

Tämän hankkeen voisivat hoitaa, selvittää ja ohjeistaa esimerkiksi Elintarviketeollisuusliitto ja Evira yhdessä. Hyvin ratkaistuna ja tiedotettuna ainakin kotitalouden ja kaupan hävikit voisivat pienentyä. Samoin ohjeistuksissa koskien esimerkiksi ravintolaruokien uudelleen käyttöä lienee ainakin jonkin verran epäselvyyksiä, ja siten syntyy turhaa ruokahävikkiä.

5.5 Kalan kasvatusta, jalostusta ja vesiviljelyä

Tuotteilla on koko ajan kasvavaa kysyntää Suomessa ja ulkomailla.

Toimenpide-ehdotus

Varmistetaan, että kyseiseen tuotantoon voi Suomessa panostaa, ja että kasvatustiluksia saa riittävästi ja sellaisilla ehdoilla, että yrittäjät voivat luottaa toiminnan jatkuvuuteen pitkällä tähtäimellä. Suomella on otolliset olosuhteet olla tällä toimialalla merkittävä tekijä. Vastuu esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö.

Mahdollisissa investointituissa tai avustuksissa vesiviljelyyn kaikkineen voisi ainakin jonkin aikaa olla korkeampi tuki tai avustusprosentti.

5.6 Nykyistä laajempi ja parempi kuluttajatietovaranto

Toimenpide-ehdotus

Selvitetään voisiko tilastokeskus olla asianomaisen tiedon kerääjä. Selvitystyön tähän liittyen voisivat yhdessä tehdä esim. Päivittäistavarakauppa ry ja Elintarviketeollisuusliitto. He voisivat myös määritellä sen, millä tasolla markkina- ja kuluttajatietoa todella tarvitaan.

5.7 Pienten kauppojen ahdinko ja lopetusuhat haja-asutusalueilla

Toimenpide-ehdotus

Tällaisia kauppiaita lienee noin 300 ja niiden kauppakohtainen liikevaihto vuositasolla on selvästi alle yksi miljoona euroa.

Myönnetään näille kauppakohtaisesti yhden myyjän palkkaa vastaava palkkatuki maksettujen palkkatositteita vastaan, maksimi summa vuositasolla voisi olla esimerkiksi 40 000 euroa.

Samalla voisi miettiä joitakin helpotuksia erilaisiin lupa- ja valvontamaksuihin sekä mahdollisten lisäpalvelujen saamista kyseisen kokoluokan kauppoihin.

Selvitysvastuu ja esitysvastuu voisi olla esimerkiksi Päivittäistavarakauppa ry:llä.

5.8 Ruoka- ja elämysmatkailu Suomeen

Tämä tuli haastatteluissa esille useamman kerran. Suomessa on ihan pääkaupunkiseutua myöten mahdollisuus ruokamatkailun lisäksi elämysmatkailuunkin.

Toimenpide-ehdotus

Esimerkiksi Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry voisi tehdä selvityksen eri osapuolten kanssa siitä, että miten tässä asiassa edetään.

Ihan lopuksi vielä alan toimijoille pohdittavaksi ajatus yhdestä isosta suomalaisesta elintarvikealan yrityksestä.

Liitteet

Liite 1: Julkaisu: RUOKA2030

Lainauksia Ruoka2030-julkaisusta:

Ruoka2030-visio on:

Maailman parasta ruokaa: Vuonna 2030 suomalaiset kuluttajat syövät kestävästi ja eettisesti tuotettua kotimaista, maukasta, terveellistä ja turvallista ruokaa. Kuluttajilla on kyky ja mahdollisuus tehdä tietoisia valintoja. Elintarvikkeiden kysyntään vastaa läpinäkyvä, osaava, joustava sekä kansainvälisesti kilpailukykyinen ja kannattava ruokajärjestelmä. Alan kasvua ja kehitystä tukee hyvin koordinoitu korkean tason tutkimus-, kehitys- ja innovaatio- sekä opetustyö. Alan markkinointi- ja vientiosaaminen on hyvällä tasolla. Suomi on vahva korkealaatuisten ja turvallisten elintarvikkeiden ja elintarvikeosaamisen vientimaa.

Ruokapoliittisen selonteon tavoitteena on:

1. lisätä ruuan arvostusta
1. vahvistaa Suomen maabrändiä korkealaatuisten ruuan ja ruokamatkailun kautta
2. varmistaa kuluttajalähtöinen, vastuullinen ruuan tuotanto ja jakelu
3. parantaa kotimaisiin resursseihin perustuvan ruokajärjestelmän osaamista, kannattavuutta, tuottavuutta ja kestävyyttä sekä kilpailukykyä
4. osaltaan varmistaa ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttaminen
5. kehittää ja tukea ruoka-alaa siten, että suomalainen ruoka houkuttaa kuluttajia kotimaassa ja ulkomailla
6. vahvistaa hallinnon roolia ruokajärjestelmän toimivuuden mahdollistajana
7. edistää maukkaiden, turvallisten, ravitsemuksellisesti laadukkaiden, kohtuuhintaisten elintarvikkeiden saatavuutta ja valmistamista
8. lisätä yhteistyötä ruoka-alan toimijoiden kesken

Raportin loppupuolella on yhteenveto siitä, mitä pitäisi tehdä ja toimenpiteistä on todettu seuraavat asiat:

1. Kehitetään vientiosaamiseen tähtääviä ohjelmia ja koulutusta sekä tukipalveluja sekä niiden saatavuutta. Hyödynnetään muilla toimialoilla syntynyttä osaamista elintarvikeviennin kehittämiseksi.
2. Edistetään erityisesti korkean jalostusasteen tuotteiden vientiä. Näin vahvistetaan kotimaista tuotantoa ja hyödynnetään kansainvälisten markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet.
3. Huolehditaan siitä, että viranomaisilla on edellytykset todentaa virallisten vientivaatimusten täyttyminen ja osallistua markkinoiden avaamiseksi välttämättömien viranomaistietojen toimittamiseen kolmansille maille.
4. Kehitetään vientiä ja kansainvälistä kauppaa tukevat digitaaliset järjestelmät.
5. Edistetään vesiosaamisen ja -teknologian vientiä.
6. Tehostetaan kansainvälistä markkinointia ja viestitään suomalaisen ruuan laadusta ja turvallisuudesta sekä ruokajärjestelmän tutkituista ja todennetuista vahvuuksista.
7. Haetaan EU:n ja kansallisen lainsäädännön yhteensovittamiseen yritystoimintaa helpottavia joustoja. Kiinnitetään huomiota varsinkin valvonnan kehittämiseen ja pyritään vähentämään yrityksiltä aikaa vieviä, eri säädöspohjiin perustuvia valvontoja.
8. Pyritään poistamaan hallinnollisia ja teknisiä kaupan esteitä vientimarkkinoilla.
9. Kevennetään sääntelyä ja sen toimeenpanoa. Näin parannetaan koko ruokajärjestelmän kilpailukykyä ja varmistetaan yrityksille kohtuulliset toimintaedellytykset

10. Varmistetaan, että EU:n yhteismarkkinoille tulevat tuotteet täyttävät markkinoilla oleville tuotteille asetetut säännöt ja määräykset.
11. Edistetään kahdenvälisissä kauppaneuvotteluissa vastuullisten ja unionin tuotantotapaa vastaavien tuotantotapojen, kuten eläinten hyvinvoinnin huomioivien toimintatapojen, käyttöönottoa kumppanimaissa.
12. Viestitään nuorille ruokasektorista ja sen tarjoamista eri tehtävistä, jotta turvataan ruoka-alan säilyminen Suomessa.
13. Vahvistetaan hankintaosaamista tarjoamalla koulutusta ja neuvontaa.
14. Parannetaan kuluttajien tietoisuutta suomalaisen ruuan laadusta ja turvallisuudesta sekä ruokajärjestelmän vahvuuksista esimerkiksi pakkausmerkintöjen ja muun kuluttajille suunnatun viestinnän avulla.
15. Edistetään varmennettujen laatu järjestelmien kehittämistyötä ja käyttöönottoa sektorikohtaisesti. Hyödynnetään laatu järjestelmiä entistä tehokkaammin erityisesti valvonnassa.

Julkaisun tiivistelmä tärkeimmistä askelista eteenpäin ovat:

1. Ruokapoliittisella selonteolla tavoitellaan ruokajärjestelmän tuottaman kokonaislisäarvon parantamista.
2. Vaikutetaan eri EU-instituutioihin ja toisiin jäsenvaltioihin, jotta EU:n yhteinen maatalouspolitiikka myös vuoden 2020 jälkeen huomioi Suomen erityispiirteet tuotannon ohjaamisessa, eri tukijärjestelmissä ja rahoituksessa. Jäsenmailla tulee olla mahdollisimman paljon joustavuutta tukijärjestelmän soveltamisessa omiin olosuhteisiinsa. Turvataan alueiden välisiä luonnonhaittojen eroja tasaava tukirahoitus ja tukijärjestelmien joustavuus olosuhteiden mukaan.
3. Käynnistetään elintarvikealan muutosta, kasvua ja yhteistyötä edistäviä toimenpiteitä, joiden avulla parannetaan yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä sekä luodaan edellytyksiä korkean lisäarvon elintarvikkeiden viennille. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi maaseutuohjelman ja rakennerahastojen EU-osarahoitteiset keinot ja kansalliset hankkeet.
4. Varmistetaan elintarviketurvallisuuden ja kannattavan ruuantuotannon perusedellytyksiä ehkäisemällä eläin- ja kasvitaukeja ja kehittämällä riskienhallintaa.
5. Varmistetaan ja kehitetään ruoka-alaan liittyvä laadukas ja monitieteinen perus-, jatko- ja täydennyskoulutus.
6. Varmistetaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan riittävä julkinen ja yksityinen rahoitus ja rahoittajien välinen koordinaatio, jotta mahdollistetaan monitieteiset, pitkäjänteiset ja vaikuttavat hankkeet. Edistetään tutkimuksen ja koulutuksen kansainvälistymistä.
7. Edistetään ruokakasvatusta sisällyttämällä ruoka- ja ravitsemusnäkökulmaa ja kestävän kehityksen ajatusta vahvemmin varhaiskasvatukseen, peruskoulun ja lukion eri oppiaineisiin, opettajankoulutukseen ja toisen asteen ammatilliseen koulutukseen sekä oppilaitosten käytäntöihin.
8. Tuetaan päätöksentekoa arvioimalla eri politiikkojen, kuten maatalous- ja kauppapolitiikan, vaikutusta ravitsemukseen ja hyödyntämällä terveystaloudellista laskentaa.
9. Vahvistetaan alueiden roolia asukkaiden terveyden edistämisessä panostamalla ruokapalveluiden resursseihin siten että ravitsemussuosituksen mukaisen, lähi-, luomu- ja sesonkiruuan hankinnat kasvavat.
10. Turvataan valtioneuvoston asettamien tavoitteiden mukaisesti väestön ravinnon saatavuus, laatu ja turvallisuus riittävällä kotimaisella maataloustuotannolla ja varmuusvarastoinnilla, kehittämällä tuotantojärjestelmää uusiutuvia ja kierrätettäviä tuotantopanoksia hyödyntäväksi sekä varmistamalla tuotannossa tarvittavien ulkomaisten tuotantopanosten saatavuus.

11. Vähennetään riippuvuutta fossiilista raaka-aineista lisäämällä bioenergian ja muun uusiutuvan energian käyttöä. Lisätään biokaasun ja sähkön käyttöä myös työkoneiden käyttövoimana.
12. Haetaan EU:n ja kansallisen lainsäädännön yhteensovittamiseen yritystoimintaa helpottavia joustoja. Kiinnitetään huomiota varsinkin valvonnan kehittämiseen ja pyritään vähentämään yrityksiltä aikaa vieviä, eri säädöspohjiin perustuvia valvontoja.
13. Kehitetään vientiosaamiseen tähtäviä ohjelmia ja koulutusta sekä tukipalveluja ja niiden saatavuutta. Hyödynnetään muilla toimialoilla syntynyttä osaamista elintarvikeviennin kehittämiseksi.

Liite 2: Haastattelujen taustamateriaali

Haastattelut käytiin seuraavan taustamateriaalin pohjalta. Taustamateriaali toimitettiin haastateltaville aina etukäteen. Kullekin haastattelulle oli varattu aikaa noin kaksi tuntia.

Haastattelujen taustamateriaali oli seuraava:

Ruokaketjun yhteistoiminnan edistämiseksi ja konkretisoimiseksi on selvitettävä maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla tarvittavia toimia ruokaketjun toiminnan kehittämiseksi ja viennin edistämiseksi.

Työ on osa ruokapoliittisen selonteon toimeenpanoa.

Hankkeessa laaditaan toimenpide-ehdotuksia

- 1) ruokaketjun arvonlisän kasvattamisen, kilpailukyvyyn ja kannattavuuden parantamiseksi*
- 2) elintarvikevientiyhteistyön parantamiseksi; sekä*
- 3) edellä mainittujen tavoitteiden edellyttämistä lainsäädännön kehittämistarpeista ja ruokaketjun toiminnan kehittämisesityksistä.*

Ruokapoliittisen selonteon tavoitteena on

- lisätä ruuan arvostusta
- vahvistaa Suomen maabrändiä korkealaatuisen ruuan ja ruokamatkailun kautta
- varmistaa kuluttajalähtöinen, vastuullinen ruuan tuotanto ja jakelu
- parantaa kotimaisiin resursseihin perustuvan ruokajärjestelmän osaamista, kannattavuutta, tuottavuutta ja kestävyyttä sekä kilpailukykyä
- osaltaan varmistaa ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttaminen
- kehittää ja tukea ruoka-alaa siten, että suomalainen ruoka houkuttaa kuluttajia kotimaassa ja ulkomailla
- vahvistaa hallinnon roolia ruokajärjestelmän toimivuuden mahdollistajana
- edistää maukkaiden, turvallisten, ravitsemuksellisesti laadukkaiden, kohtuuhintaisten elintarvikkeiden saatavuutta ja valmistamista
- lisätä yhteistyötä ruoka-alan toimijoiden kesken

Tässä alla on tiivistelmä ruokapoliittisesta selonteosta ja oleellisimmat toimenpide-ehdotukset.

Mitkä ovat mielestäsi kymmenen tärkeintä toimenpide-ehdotusta? Laita ne myös osaltasi tärkeysjärjestykseen 1-10. 1 on tärkein jne., samoin voit lyhyesti perustella valintaasi.

Poiminta selonteosta: Haastattelussa esiin tulleita toimenpide-ehdotuksia

- 1. Kannustetaan tuottajia uusiin yhteistyömuotoihin tuottavuuden ja resurssitehokkuuden lisäämiseksi, kiinteämmän tuottaja-kuluttajayhteistyön luomiseksi ja siten markkinoiden kehittämiseksi.*
- 2. Kalatalouden toimintaedellytykset turvataan huolehtimalla kalavarojen kestävästä käytöstä ja hoidosta, luomalla kansainvälisesti kilpailukykyinen toimintaympäristö kalatalouden arvoketjulle sekä panostamalla uusien korkean lisäarvon tuotteiden kehittämiseen ja toimialan uudistumiseen.*
- 3. Tehostetaan luonnontuotteiden talteenottoa ja laajennetaan luomukeruualueita. Viestinnän keinoin lisätään kiinnostusta kotitarvekeruuta kohtaan, kannustetaan keruuverkostojen luomiseen ja edistetään sujuvaa ja vastuullista menettelyä kaupallisessa poiminnassa.*

4. Käynnistetään elintarvikealan muutosta, kasvua ja yhteistyötä edistäviä toimenpiteitä, joiden avulla parannetaan yritysten toimintaedellytyksiä ja kilpailukykyä sekä luodaan edellytyksiä suomalaisten korkean lisäarvon elintarvikkeiden viennille. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi maaseutuohjelman ja rakennerahastojen EU-osarahoitteiset keinot ja kansalliset hankkeet.
5. Kannustetaan elintarvikealan erikokoisia yrityksiä ja vähittäiskauppaa yhteisten markkina- ja kuluttajatutkimusten laatimiseen markkinoiden ja asiakasymmärryksen lisäämiseksi.
6. Vaikutetaan kaupan rakenteen monipuolistamiseen lisäämällä pk-yritysten toimintamahdollisuuksia. Kehitetään alueellisia ja paikallisia ruokajärjestelmiä sekä monimuotoisia jakelukanavia.
7. Vahvistetaan ruokapalveluiden roolia, edistetään palveluiden laatua, houkuttelevuutta ja saatavuutta ja kannustetaan siihen, että jokainen suomalainen syö täysipainoisen aterian joka päivä. Panostetaan maittavan ja terveellisen ruuan tarjontaan varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja yliopistoissa.
8. Hyödynnetään ja avataan olemassa olevia tietovarantoja aiempaa paremmin ja tehokkaammin.
9. Ohjataan elintarvikealan resursseja fyysisten investointien lisäksi nykyistä enemmän tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan, kuten uudensuunniteltuihin toimintatapoihin, teknologiaosaamiseen, digitalisaatioon, tuotekehitykseen, kaupalliseen testaamiseen, viestintäosaamiseen ja vientimarkkinatuntemukseen sekä riskinarviointiin (osana tutkimustoimintaa).
10. Vastataan monipuoliseen osaamistarpeeseen laadukkaalla ja ajantasaisella koulutustarjonnalla ruokajärjestelmän kaikilla tasoilla tuotannon kestävyden, tuotantovarmuuden ja tuottavuuden sekä elintarvikkeiden jalostusasteen nostamiseksi.
11. Turvataan yrityksille ja maatalouden harjoittajille kohtuuhintainen, ammattitaitoinen ja kattava neuvonta. Turvataan myös riittävät resurssit kuluttajaneuvontaan.
12. Tuetaan kuluttajaosaamista erilaisin ruoka- ja ostotietoisuutta lisäävin kampanjoin. Vastuullista mainontaa. Viestitään nuorille ruokasektorin mahdollisuuksista.
13. Edistetään tutkimusta ja tuotekehitystä elintarvikevalmistuksen sivuvirtojen hyödyntämiseksi osana biotaloutta sekä esimerkiksi kosmetiikkatuotteissa.
14. Tehdään yhteistyötä tiedotusvälineiden kanssa suomalaisen ruokakulttuuriin liittyvien myönteisten mielikuvien esiin nostamiseksi
15. Edistetään kaikkien hallinnonalojen osallistumista ruokapolitiikkaan sen yhteiskunnallisten vaikutusten lisäämiseksi.
16. Vähennetään hävikkiä elintarvikeketjussa ruuan arvostusta lisäämällä ja parannetaan mittaamista ja hävikin määrän seuranta elintarvikeketjussa.
17. Kannustetaan elinkeinoa käyttämään elintarviketurvallisuutta tukevia vastuullisuusjärjestelmiä.
18. Parannetaan ruokajärjestelmän kestävää kiertotaloutta ja energia- ja materiaalitehokkuutta esimerkiksi neuvonnalla, yhteistyöllä ja tuotantotiloja ja -välineitä uudistamalla. Tuetaan uusia teknologioita, jotka mahdollistavat kestävä kiertotalouden
19. Kehitetään vientiosaamiseen tähtäviä ohjelmia ja koulutusta sekä tukipalveluja sekä niiden saatavuutta. Hyödynnetään muilla toimialoilla syntynyttä osaamista elintarvikeviennin kehittämiseksi.
20. Edistetään erityisesti korkean jalostusasteen tuotteiden vientiä. Näin vahvistetaan kotimaista tuotantoa ja hyödynnetään kansainvälisten markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet.
21. Kehitetään vientiä ja kansainvälistä kauppaa tukevat digitaaliset järjestelmät.
22. Edistetään vesiosaamisen ja -teknologian vientiä.

23. Tehostetaan kansainvälistä markkinointia ja viestitään suomalaisen ruuan laadusta ja turvallisuudesta sekä ruokajärjestelmän tutkituista ja todennetuista vahvuuksista.
24. Parannetaan kuluttajien tietoisuutta suomalaisen ruuan laadusta ja turvallisuudesta sekä ruokajärjestelmän vahvuuksista esimerkiksi pakkausmerkintöjen ja muun kuluttajille suunnatun viestinnän avulla.
25. Haetaan EU:n ja kansallisen lainsäädännön yhteensovittamiseen yritystoimintaa helpottavia joustoja. Kiinnitetään huomiota varsinkin valvonnan kehittämiseen ja pyritään vähentämään yrityksiltä aikaa vieviä, eri säädöspohjiin perustuvia valvontoja.
26. Pyritään poistamaan hallinnollisia ja teknisiä kaupan esteitä vientimarkkinoilla.
27. Kevennetään sääntelyä ja sen toimeenpanoa. Näin parannetaan koko ruokajärjestelmän kilpailukykyä ja varmistetaan yrityksille kohtuulliset toimintaedellytykset
28. Edistetään varmennettujen laatu järjestelmien kehittämistyötä ja käyttöönottoa sektorikohtaisesti. Hyödynnetään laatu järjestelmiä entistä tehokkaammin erityisesti valvonnassa.

Ruokapoliittisen selonteon toimenpide ehdotusten lisäksi haastattelun yhteydessä käsittelemme seuraavia kysymyksiä ja aihepiirejä.

Mitkä ovat suomalaisen ruokaketjun kehittämisen suurimmat esteet? Oman toimialasi suurimmat esteet/haasteet?

Mitkä ovat toimialasi suurimmat haasteet kilpailukyvyyn ja kannattavuuden suhteen koskien ruokaketjua?

Miten vientiä voidaan edistää? Viennin suurimmat mahdollisuudet/haasteet/esteet?

Miten yhteistyötä viranomaisten kanssa voisi kehittää viennin edistämisen osalta?

Vientikoulutus ja osaaminen, mihin pitää panostaa, voiko jotain kopioida joltain toiselta toimialalta?

Mitkä ovat pahimmat normi- tai säädösesteet osaltanne ruokaketjun kehittämisen/edistämisen suhteen?

Pitäisikö ruokaketjun säädöstöä purkaa tai keventää, jos pitää niin miltä osin?

Vapaaehtoiset toimet, tarvitaanko aina/kaikessa uutta lainsäädäntöä, (esim. ruokahävikki)?

Suomalainen ruokaketju ja verotus?

Miten/millä toimilla syntyisi enemmän korkeamman jalostusasteen / paremman lisäarvon tuotteita?

Mitä mielestäsi ruokaketjun kehittämisen suhteen erityisesti pitäisi tehdä?

Mitä ruuan ja ruuan tekijöiden/ruokaketjussa toimijoiden arvostuksen suhteen pitäisi tehdä?

Mitä suomalaisen raaka-aineen arvostuksen kohentamisen suhteen voisi tehdä?

Miten yhteistyötä eri osapuolien kanssa voisi erityisesti kehittää? Millainen yhteistyö olisi kaikkein tärkeintä?

Mitä vielä tällä hallituskaudella pitäisi tehdä, mielellään kolme ehdotusta ja kenen niitä pitäisi viedä eteenpäin?

Arvioit aluksi ruokapoliittisen selonteon toimenpidelistaa ja valitsit 10 merkittävintä toimenpide-ehdotusta. Miten niitä pitää viedä mielestäsi eteenpäin ja minkä tahon johdolla?

Miten voidaan kehittää tietovarannon hyödyntämistä?

Mikro ja PK yritysten vahvistaminen koko ruokaketjussa?

Muuta oleellista, mitä uusia mahdollisuuksia: Esim. ruokamatkailu, toimialat ylittävä yhteistyö, luonnontuotteiden jalostusasteen nosto?